

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ A ESTETIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Památky mariánského kultu v Plzni (od středověku do baroka)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Autor práce: Tereza Chalupová

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 2. Května 2016

.....

Poděkování

Přednostně bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Michalu Šroňkovi, CSc. Bez kterého by tato práce nevznikla. Dále mé díky patří Lucii Voříškové za trpělivost a ochotu při fotografování památek a Mons. Emilu Soukupovi za vstřícnost a zpřístupnění prostorů. A nakonec chci poděkovat rodině za technickou i morální podporu.

Tereza Chalupová

Anotace:

Autor: Tereza Chalupová

Název: Památky mariánského kultu v Plzni (od středověku do baroka)

Práce zkoumá mariánské památky v Plzni, jejich výskyt, ikonografii a příčiny vzniku jednotlivých typů. Úvodní kapitola shrnuje život Panny Marie. Následující kapitoly se zabývají historií města a církevních řádů působících ve městě. Hlavní částí práce je katalog památek s jejich stručnou historií a popisem. V závěru práce jsou předchozí poznatky shrnuty a zhodnoceny.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Anotation:

Author: Tereza Chalupová

Title: Monuments of marian cult in Pilsen (from the Middle Ages to the Baroque)

This Bachelor thesis analyzes marian sights in Pilsen, their presence, iconography and the cause of origin of different kinds. The opening chapter sums up the life of Mary, the Virgin. Following chapters deal with history of Pilsen and church-orders active within the city. The main part of this work is an index of sights containing a brief history and description. In the conclusion of this work previous findings are summarized and evaluated.

Supervisor: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Obsah

| | | |
|-------|--|----|
| 1 | Úvod | 12 |
| 2 | Zhodnocení pramenů | 13 |
| 3 | Panna Marie | 16 |
| 3.1 | Život Panny Marie | 16 |
| 4 | Plzeň – Historie města (od středověku do baroka) | 21 |
| 4.1 | 13.–14. století | 21 |
| 4.2 | 15.–16. století | 22 |
| 4.3 | 17.–18. století | 24 |
| 5 | Církevní řády a instituce ve městě | 27 |
| 5.1 | Němečtí rytíři – řád bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě | 27 |
| 5.2 | Minoriti – řád menších bratrů konventuálů | 28 |
| 5.3 | Dominikáni – řád bratří kazatelů | 30 |
| 5.4 | Dominikánky – mnišky kazatelského řádu | 31 |
| 5.5 | Premonstrátky | 32 |
| 6 | Památky mariánského kultu v Plzni – dochované | 33 |
| 6.1 | Sochařské památky | 33 |
| 6.1.1 | Madona zv. Františkánská (1350 – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 33 |
| 6.1.2 | Plzeňská madona (asi 1384 – kostel sv. Bartoloměje) | 34 |
| 6.1.3 | Drouzetická madona (2. desetiletí 15. století – kostel sv. Ducha) | 36 |
| 6.1.4 | Madona z minoritského kostela (1420 – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 36 |
| 6.1.5 | Ukřižování z Oseka (polovina 15. století – kostel sv. Ducha) | 37 |
| 6.1.6 | Kalvárie (polovina 15. století – kostel sv. Bartoloměje) | 37 |
| 6.1.7 | Panna Marie ze Zvěstování (konec 15. století – kostel sv. Bartoloměje) | 38 |
| 6.1.8 | Bolestná Panna Marie (počátek 16. století – kostel sv. Bartoloměje) | 38 |
| 6.1.9 | Sv. Anny Samotřetí (1520–1530 – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 39 |

| | | |
|---------|--|----|
| 6.1.10 | Panna Marie Immaculata (asi 1636 – kostel Nanebevzetí Panny Marie). | 39 |
| 6.1.11 | Pieta (2. polovina 17. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)..... | 40 |
| 6.1.12 | Sv. Anna Samotřetí (1654 – kostel sv. Bartoloměje) | 40 |
| 6.1.13 | Ukřižování (1663 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 41 |
| 6.1.14 | Madona plzeňská (1681 – morový sloup)..... | 41 |
| 6.1.15 | Sv. Jáchyma a Panny Marie (30. léta 18. století – kostel sv. Bartoloměje) | 42 |
| 6.1.16 | Klečící Panna Marie (1731 – Klášter Dominikánek)..... | 42 |
| 6.1.17 | Sv. Anna vyučuje Pannu Marii (1735? – kostel sv. Anny)..... | 43 |
| 6.1.18 | Madona s dítětem (1763 – Sedláčkova ulice)..... | 43 |
| 6.1.19 | Ukřižování (1765 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 43 |
| 6.2 | Obrazové památky | 44 |
| 6.2.1 | Závěsné obrazy | 44 |
| 6.2.1.1 | Panna Marie s Ježíškem (1538 – kaple sv. Anny kostela Nanebevzetí Panny Marie)..... | 45 |
| 6.2.1.2 | Nanebevzetí Panny Marie (1636 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)..... | 46 |
| 6.2.1.3 | Klanění pastýřů (1654 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 47 |
| 6.2.1.4 | Svatá rodina na útěku do Egypta (1654 – kostel sv. Bartoloměje) | 48 |
| 6.2.1.5 | Madona plzeňská (1672 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 48 |
| 6.2.1.6 | Sv. Anna vyučuje Pannu Marii (1700 – kostel sv. Bartoloměje). | 49 |
| 6.2.1.7 | Madona (2/4 18. století – kostel sv. Anny)..... | 49 |
| 6.2.1.8 | Sv. Anna Samotřetí (polovina 18. století – kostel sv. Anny)..... | 50 |
| 6.2.2 | Nástěnné malby..... | 49 |

| | | |
|----------|--|---------------------|
| 6.2.2.1 | Panna Marie s donátorkou (2. polovina 70. let 15. století – kaple sv. Barbory františkánského kláštera)..... | 50 |
| 6.2.2.2 | Ukřižování (1574 – Radnice)..... | 51 |
| 6.2.2.3 | Zvěstování Panně Marii (1580 – Chotěšovský dům)..... | 51 |
| 6.2.2.4 | Panna Marie v září (1600 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)..... | 51 |
| 6.2.2.5 | Madona plzeňská (1710? – biskupství)..... | 52 |
| 6.2.2.6 | Uvedení Panny Marie do chrámu (1737 – kostel sv. Anny)..... | 52 |
| 6.2.2.7 | Mystické zasnoubení sv. Kateřiny (1737 – kostel sv. Anny)..... | 52 |
| 6.2.2.8 | Panna Marie rozprostírá plášť a předává růžence (1737 – kostel sv. Anny)..... | 53 |
| 6.2.2.9 | Mystické zasnoubení sv. Kateřiny (1752 – klášter dominikánek) | 53 |
| 6.2.2.10 | Předání růženců s Pannou Marií (1752 – klášter dominikánek). | 54 |
| 6.2.3 | Iluminace | 534 |
| 6.2.3.1 | Klanění tří králů a Adorace děčka (1405 – kostel sv. Bartoloměje) | 54 |
| 6.2.3.2 | Adorace novorozenému Kristu Panny Marie (1412 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 55 |
| 6.2.3.3 | Seslání Ducha Svatého a Nanebevstoupení Krista (1485 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 55 |
| 6.2.3.4 | Panna Marie ochránitelka a Klanění tří králů (1527 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 56 |
| 6.2.3.5 | Panna Marie Vítězná a Madona (1669)..... | 56 |
| 6.2.3.6 | Korunování Panny Marie (1745 – františkánský klášter)..... | 57 |

| | | |
|-------|--|----|
| 6.3 | Památky uměleckého řemesla | 57 |
| 6.3.1 | Stříbrný zlacený pohár (1489 – kostel sv. Bartoloměje) | 57 |
| 6.3.2 | Medaile s Pannou Marií (1621) | 57 |
| 6.3.3 | Medailon Panny Marie (1760 – Františkánský klášter)..... | 57 |
| 7 | Památky mariánského kultu v Plzni – známé z pramenů | 58 |
| 7.1 | Korunování Panny Marie (inventář 1588 – kostel sv. Bartoloměje) | 58 |
| 7.2 | Panna Marie (inventář 1588 – dominikánský klášter) | 58 |
| 7.3 | Oltář Panny Marie Růžencové (1602 – kostel sv. Markéty)..... | 58 |
| 7.4 | Oltář Panny Marie Klatovské (1669 kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 58 |
| 7.5 | Bolestná Panna Marie (počátek 18. století – kostel Nanebevzetí Panna Marie) | 59 |
| 7.6 | Ukřižování (1730 – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 59 |
| 7.7 | Panny Marie s archandělem Gabrielem (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 59 |
| 7.8 | Drobnější Kalvárie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 60 |
| 7.9 | Tři králové a Narození Páně (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 60 |
| 7.10 | Panna Marie Bolestná s Ježíšem na klíně (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 60 |
| 7.11 | Panna Marie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 60 |
| 7.12 | Ukřižování (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje) | 60 |
| 7.13 | Panna Marie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 60 |
| 7.14 | Panna Marie Karlovská (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje) | 61 |
| 7.15 | Kalvárie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje) | 61 |
| 7.16 | Panna Marie (inventář 1730 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje) | 61 |
| 7.17 | Nanebevzetí Panny Marie a Panna Marie Klatovská (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 62 |
| 7.18 | Panna Marie Bolestná (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)..... | 62 |
| 7.19 | Panna Marie Růžencová (1735 – kostel sv. Anny) | 62 |

| | | |
|------|--|----|
| 7.20 | Panna Marie (1738? – kostel sv. Markéty) | 62 |
| 7.21 | Bolestná Matka Boží s mrtvým Kristem na klíně (přenesen 1746 – kostel sv. Bartoloměje) | 62 |
| 7.22 | Nanebevzetí Panny Marie (2/3 18. století – kostel sv. Anna) | 63 |
| 7.23 | Panna Marie Klatovská (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 63 |
| 7.24 | Panna Marie (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 63 |
| 7.25 | Oltář Panny Marie Czenstochovské (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 63 |
| 7.26 | Oltář Panny Marie andělské (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 64 |
| 7.27 | Panna Marie a Kristus (po 1755 – Sedláčkova ulice) | 64 |
| 7.28 | Rodina Kristova (soupis 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje) . | 64 |
| 7.29 | Smrt sv. Josefa (soupis 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje) ... | 64 |
| 7.30 | Matka Neposkvrněného početí (inventář 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje) | 65 |
| 7.31 | Bolestná Panna Marie (18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 65 |
| 7.32 | Panna Marie (18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie) | 65 |
| 7.33 | Panna Marie s Ježíšem (františkánský klášter) | 65 |
| 7.34 | Ukřižování (kostel sv. Bartoloměje) | 65 |
| 7.35 | Obraz sv. Anny Samotřetí (kostel sv. Bartoloměje) | 65 |
| 7.36 | Obraz Navštívení (kostel sv. Bartoloměje) | 66 |
| 7.37 | Navštívení Panny Marie (po třicetileté válce? – kostel sv. Bartoloměje) | 66 |
| 7.38 | Panna Marie Boleslavská (po Třicetileté válce?) | 66 |
| 7.39 | Panna Marie plzeňská (kaple sv. Václava) | 66 |
| 7.40 | Kristus se loučí s Pannou Marií (hřbitov u kostela sv. Bartoloměje) | 66 |
| 7.41 | Panna Marie a monogram (Náměstí republiky) | 66 |
| 8 | Ikonografické typy Panny Marie v Plzni | 67 |

| | | |
|------|-----------------------------------|-----|
| 9 | Závěr..... | 73 |
| 10 | Obrazová příloha | 77 |
| 11 | Seznam vyobrazení..... | 112 |
| 12 | Seznam literatury a pramenů | 119 |
| 12.1 | Literární zdroje:..... | 119 |
| 12.2 | Internetové zdroje: | 121 |

1 Úvod

Má práce s názvem „Památky mariánského kultu v Plzni (od středověku do baroka)“ si dala za cíl zmapovat památky s mariánskou tematikou v Plzni a jejich kultovní a ikonografické proměny v období pozdního středověku a raného novověku. Svou pozornost jsem zaměřila na oblast historického centra města, tj. zástavbu uvnitř historických hradeb. Časově je práce vymezena dobou od založení města (před rokem 1300) až do josefínských reforem, které zrušily dva plzeňské kláštery a výrazně omezily náboženské dění ve městě.

Na začátku práce se budu věnovat samotné postavě Panny Marie a pramenům inspirujícím mariánskou ikonografií. Důležitou součástí práce bude kapitola o dějinách města Plzně zkoumaného období. V následující kapitole budou stručně charakterizovány církevní řády a instituce, které v centru města působily a u každého z nich bude ve zkrácené formě uvedena jeho historie řádu a jeho působení v Čechách. Šestá a sedmá kapitola s názvem „Památky mariánského kultu v Plzni“ je katalogem studovaných památek. V první budou popsány dochované a ve druhé nedochované památky. U každé z nich uvedu datum vzniku (je-li známo) a její umístění, historii a popis. V závěru se budu věnovat shrnutí získaných poznatků a charakterizaci specifických znaků mariánského kultu a jeho obrazového ztvárnění a dobových preferencí v prostředí Plzně od 14. do 18. století.

2 Zhodnocení pramenů

Literatura k životu Panny Marie a k její ikonografii je opravdu bohatá. Pro životopisné údaje bylo nejdůležitějším zdrojem určitě *Protoevangelium sv. Jakuba*. Hned po pseudoevangeliu následuje bezesporu sbírka legend Jakuba de Voragina, *Legenda aurea*. Zbylé informace byly doplněny z *Bible*.

Téma ikonografie a zobrazování bylo čerpáno většinou z ikonografických slovníků. Základní literaturou je bezesporu *Lexikon der christlichen Ikonographie* jehož editore je Engelbert Kirschbaum, ze kterého čerpaly následující slovníkové publikace.

Pro jednotlivé typy zobrazení byl významný *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění* zpracovaný Jamesem Hallem. Slovník má vhodný výběr hesel. Důležitá byla historie jednotlivých témat.

Dále *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie* od Hynka Ruliška. Tento slovník má přehledně zpracovaná hesla, u kterých jsou vyjmenovány způsoby zobrazení jednotlivých postav a jejich atributy.

Použila jsem také *Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění* Oldřicha J. Blažička a Jiřího Kropáčka. Tato publikace byla z hlediska nabízených ikonografických témat skromnější a poněkud obecná.

Pro svou práci jsem využila také práce Jana Royta, *Slovník biblické ikonografie a Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století* a to zejména u jednotlivých děl.

Ke kapitole o historii města bylo vydáno mnoho publikací. Čistě historickou stránkou se zabývá *Historický atlas měst České republiky*, který editoval Robert Šimůnek. Díl s názvem *Plzeň* byl pro mou práci významný hlavně z historického vývoje zástavby, který velmi dobře demonstrují rozměrné reprodukce plánů a map.

Dalším zdrojem historie byla *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Karla Kuči. Ty uvádějí odděleně historii městských privilegií, hospodářství a průmyslu a církevních staveb.

Asi nejdůležitější knihou byly nedávno vydané a obsáhlé *Dějiny města Plzně*, pod kterými jsou za všechny autory podepsaní: Marie Malivánková Wasková,

Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner. Výhodou bylo rozdělení na menší historické úseky, ke kterým byla potom samostatně připojena část věnovaná umění, dělená na jednotlivé umělecké okruhy. Přínosem byla i podrobná obrazová příloha.

Encyklopedii českých klášterů, jejímiž autory byli Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, jsem využila pro specifikaci jednotlivých řádů a jejich historii.

Jednotlivými kláštery ve městě se zabývala specifičtěji zaměřená díla, jako *Františkáni v Plzni: 1293–2010* editované Pavlou Budilovou a *Dějiny kláštera dominikánského v Plzni: (1300–1785)* od Josefa Strnada.

Výchozí pro „katalogovou část“ byly *Umělecké památky Čech* od kolektivu vedeného Emanuelem Pochem. Tento výčet památek v jednotlivých objektech byl startovním bodem k dalším dílům a publikacím.

Publikace s podobným zaměřením jako tato práce dosud neexistuje. Proto byly informace o jednotlivých památkách vybírány z poměrně velkého množství knih po větších nebo menších částech. Velmi užitečné byly proto práce shrnující větší celky, jako například kniha většího formátu od Jana Soukupa s názvem *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*. Ta se zabývá jak historií samotné stavby, tak i jejího vybavení. Součástí je také bohatá obrazová dokumentace, ta je bohužel v některých místech vzhledem k velikosti reprodukcí horší kvality, nicméně zachycuje i jinak nepřístupné prostory a objekty.

Druhou obsáhlejší publikací je katalog výstavy Národní galerie v Praze z roku 1995, který byl vytvořen k výstavě *Gotika v západních Čechách (1230–1530)*. Zde jsou významnou součástí informace o vlivech působících na umění v západních Čechách.

Barokním uměním se pak zabývá další výstavní katalog. Ten pro výstavu *Vznešenost a zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách* editovali Andrea Steckerová a Štěpán Vácha. V tomto velkoformátovém katalogu byly uvedeny památky, které se mi jinde nepovedlo nalézt.

Hodnotný popis mobiliářového vybavení plzeňských kostelů nabízejí *Posvátná místa království Českého* s podtitulem *Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*, zpracovaná

Antonínem Podlahou a vydaná roku 1908. Ukazují interiér kostelů takový, jaký byl v poměrně nedávné době a umožňují tak dobré srovnání se současným stavem.

Přínosný byl i průvodce po historickém centru města s názvem *Plzeň krok za krokem* od autorského kolektivu Petra Mazného. Autoři se zaměřili převážně na architektonickou historii jednotlivých budov v centru. Podstatné je, že se zabývají i „obyčejnými“ měšťanskými domy.

Za zmínku stojí také sborník archivu města Plzně. Jeho starší ročníky nesou název *Minulostí Plzně a Plzeňska*, novější mají titul *Minulostí západočeského kraje*. Z článků publikovaných v těchto sbornících jsem čerpala některé informace k jednotlivým památkám i historii města.

3 Panna Marie

Panna Marie je matkou Ježíše Krista. Její jméno je odvozeno z egyptské Marje, což je v hebrejštině Miriam. Do konce 18. století bylo jméno odvozováno ze Stella maris (hvězda mořská), na tuto analogii navazují i některé hymny, litanie a výtvarné umění. Pro mnohé je Panna Marie symbolem pokory, poslušnosti a oddanosti Kristu.¹

3.1 Život Panny Marie

Jáchym pravidelně dělil svůj výdělek mezi chrám, chudé pocestné a zajištění své rodiny. Jednoho dne však Jáchymovi zakázali obětovat v chrámu, protože nedal Izraeli potomka.² To Jáchyma zarmoutilo a tak odešel na několik dní a nocí do pouště, kde se postil a modlil.³

Mezitím Jáchymova manželka Anna doma truchlila nad svou neplodností a ztrátou muže.⁴ V zahradě, kde se modlila, k ní sestoupil anděl. Prozradil truchlící ženě, že počne dítě. Anna slíbila na oplátku dítě odevzdat do služeb Bohu. Posel jí dále sdělil, že její manžel Jáchym o početí ví a vrací se domů. Anna se mu tedy vydala naproti.

Jáchymovi se také zjevil anděl. Poslal ho domů za ženou, která brzy počne.⁵ Podle anděla se Anně měla narodit dcera, která dostane jméno Marie. Bude vyrůstat v chrámu neboť se z ní, stejně jako z její matky, mělo narodit zázračné dítě.⁶ Po návratu k Anně, Jáchym na důkaz díku obětoval v chrámu.

Po devíti měsících se Anně narodila dcera Marie. Matka dítě chránila před vším nečistým a svěřila ho do péče dvou židovských neposkvrněných dívek. Na Mariiny první narozeniny uspořádal Jáchym oslavu, na kterou pozval i kněze, kteří dítěti požehnali.⁷ Ve dvou letech chtěl Jáchym Marii odvést do chrámu. Anna se však strachovala, že by se dítěti stýskalo a přemluvila manžela, aby ještě rok počkali. Za rok tedy odvedli rodiče malou Marii do chrámu. Při jejím přijetí kněz prorokoval,

¹ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 189.

² Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 223.

³ JkEv 1.1-1.4

⁴ JkEv 2.1-3.3

⁵ JkEv 4.1-4.4

⁶ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 223.

⁷ JkEv 6.1-6.3

že v Marii najdou synové Izraele vysvobození.⁸ Marie pak vystoupala 15 schodů vedoucích k chrámu bez jediné pomoci, vešla do chrámu a ani se neotočila za rodiči. Během svého života v chrámu si sama stanovila velmi přísný řád plný práce a modliteb.⁹ Jídlo přijímala z rukou anděla.¹⁰

Ve čtrnácti letech¹¹ se dívky z chrámu měly vrátit ke svým rodinám, aby se mohly provdat. Marie to odmítla, neboť složila slib čistoty. Starší chrámu se proto sešli a modlili se o Boží radu.¹² V modlitebně se rozezněl hlas, který je nabádal, aby svolali všechny svobodné muže. Ti se měli sejít u oltáře s ratolestí v ruce. Ten muž, jehož ratolest se rozpučí a usedne na ni Duch Svatý v podobě holubice, stane se Mariiným manželem. Mezi povolánými byl i Josef. Ale byl už starý a přišlo mu hloupé, aby se stal manželem tak mladé dívky, tak si ratolest nevzal.¹³ Zachariáš vybral od vdovců jejich hole a odešel se modlit. Po návratu jim hole vrátil, ale nic se nestalo.¹⁴ Když se znamení neukázalo, šel se velekněz znovu modlit. Hlas v modlitebně mu řekl, že vyvolený jediný nepřinesl ratolest. Prozrazený Josef se tedy podvolil a ratolest přinesl. Ta propukla v květ a na jejím vrcholu se usadila holubice. Když velekněz Josefovi vyložil, že bude chránit pannu, Josef se zalekl. Namítal, že má syny a je starý, bál se posměchu ostatních. Velekněz mu ale pohrozil hněvem Božím. To Josefa vyděsilo a nakonec svolil.¹⁵ Tak byla Marie zasnoubena Josefovi. Josef se poté vydal do Betléma, aby vše připravil na svatbu. Marie se vrátila spolu se sedmi dívkami k rodičům do Nazaretu.¹⁶

Jednoho dne byla Marie vybrána do skupiny neposkvrněných dívek, které měly tkát novou chrámovou oponu. Losem byl Marii přidělen pravý purpur a šarlat. Marie si odnesla přízi domů a začala pracovat.¹⁷ V těchto dnech se jí, během práce na chrámové oponě,¹⁸ zjevil anděl Gabriel a oznámil jí, že porodí syna.¹⁹ Chlapec

⁸ JkEv 7.1-2

⁹ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 224.

¹⁰ JkEv 8.1

¹¹ JkEv 8.2 – Marii bylo 12 let, když si kněží začali dělat starosti, aby mladá dívka neposkvrnila chrám.

¹² JkEv 8.3 – Modlit se odešel velekněz Zachariáš, kterému se následně zjevil anděl s pokyny.

¹³ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 224.

¹⁴ JkEv 9.1

¹⁵ JkEv 9.2-3

¹⁶ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 224.

¹⁷ JkEv 10.1-2

¹⁸ JkEv 11.1-2

¹⁹ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 224.

se bude jmenovat Ježíš.²⁰ Když se nad jeho slovy Marie podivovala, anděl jí vysvětlil, že počne z Ducha Svatého a moc Nejvyššího ji zastíní.²¹ Anděl jí pověděl i o početí její příbuzné Alžběty.²² Marie se tedy vydala do hor za svou příbuznou, aby se přesvědčila o andělových slovech. Při setkání obou žen se v Alžbětě pohnul Jan, aby alespoň takto pozdravil svého Pána.²³ Marie zůstala u Alžběty ještě tři měsíce. Protože na ní začalo být těhotenství vidět, vrátila se domů. Podle Jakubova příběhu bylo Marii v té době 16 let.²⁴

V šestém měsíci Mariina těhotenství se domů vrátil Josef. Vyčítal Marii její počínání a ptal se, proč poskvrnila svou čistotu. Marie se bránila. Nevěděla, kde se v ní dítě vzalo.²⁵ Josef se lekl, utekl pryč a přemýšlel, co bude dělat. Chtěl Marii v tajnosti poslat pryč. Ve snu se mu zjevil anděl a sdělil mu, že dítě pochází od Ducha Svatého a dostane jméno Ježíš.²⁶ A přikázal Josefovi přijmout Marii k sobě.²⁷

Mariino těhotenství ale odhalil písař Annáš. Prozradil vše kněžím, kteří si Josefa i Marii zavolali k soudu. Jak Marie, tak Josef namítali, že jsou čistí a ničeho se nedopustili.²⁸ Proto jim kněz dal pít vodu zkoušky Páně a postupně je poslal na horu. Oba se vrátili bez újmy a tak je kněz propustil.²⁹ V té době císař Augustus nařídil, aby se všichni lidé zapsali ve městě svého původu a odevzdali správci provincie jeden stříbrný denár.³⁰ Josef se tedy se svými syny a Marií usazenou na oslu vydal do Betléma.³¹

V půli cesty chtěla Marie dolů z osla, že ji dítě nenechá dál cestovat.³² Proto ji Josef uložil do jeskyně, nechal u ní své syny a sám šel hledat porodní bábu.³³ Ženě, kterou

²⁰ JkEv 11.3

²¹ L 1.26-35

²² L 1.5-24 – Velekněz Zachariáš a jeho manželka Alžběta i přes svůj vysoký věk dosud nezpłodili potomka. Během modlitby se Zachariášovi zjeví anděl a prozradí mu, že se jeho manželce narodí syn jménem Jan. Zachariáš pochybovat a proto mu byl odejmut dar hlasu, dokud se andělova slova nenaplní.

²³ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 134.

²⁴ JkEv 12.2-3

²⁵ JkEv 13.1-3

²⁶ JkEv 14.1-2

²⁷ Mt 18.20-21

²⁸ JkEv 15.1-4

²⁹ JkEv 16.1-3

³⁰ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 79.

³¹ JkEv 17.1

³² JkEv 17.3

potkal, vysvětlil, co potřebuje i to, jak Marie počala. Žena se chtěla přesvědčit. Když se vraceli k Marii, jeskyni zakryl mrak a následně ji osvětlila záře. Josef se ženou pak uviděli nemluvně, jak se samo chopilo matčina prsu. Žena vyšla udivená z jeskyně a vyprávěla o událostech Salome. Salome nevěřila, vložila do Marie prst a začala křičet bolestí. Anděl jí řekl, ať se dotkne dítěte. Dotyk ji uzdravil. Hlas ji pak vyběhl, aby o zázraku mlčela, dokud chlapec nepřijde do Jeruzaléma.³⁴

Tradiční příběh vypráví, že Josef a jeho rodina došli až do Betléma. Když v Betlémě nesehnali nocleh, schovali se do veřejného průchodu. Tam Josef vyrobil pro volka a osla jesle. V sobotu o půlnoci zde Marie porodila syna a položila ho do jeslí.³⁵ Josef ke své ženě zavolal porodní bábi. Jedna z nich, Zebel, pannu vyšetřila a oslavovala zázrak. Salome, druhá porodní bába, se chtěla stejným způsobem přesvědčit, ale v tom jí uschla ruka. Na andělovu radu se dotkla novorozence a hned se uzdravila.³⁶

Jako první přišli Ježíše navštívit pastýři, kterým anděl oznámil narození spasitele.³⁷

Třináct dní po Kristově narození, dorazili tři králové,³⁸ které přivedla hvězda.³⁹ Jmenovali se Kašpar, Melichar a Baltazar.⁴⁰ Ze své domoviny dorazili nejprve do Jeruzaléma, kde se ptali po právě narozeném židovském králi. Tím znepokojili krále Heroda.⁴¹ Předstíral, že se chce židovskému králi poklonit a prosil krále, aby mu sdělili místo jeho pobytu. Ve skutečnosti chtěl novorozence zabít. Z Jeruzaléma je k místu narození Ježíše dovedla právě hvězda.⁴² V malém příbytku poklekli a předali své dary (zlato, myrhu a kadidlo).⁴³ Ve spánku byli pak vyzváni, aby se vrátili domů jinou cestou a vyhnuli se tak králi Herodovi.⁴⁴ Po těchto událostech se Josefovi ve snu zjevil anděl

³³ JkEv 18.1

³⁴ JkEv 19.1-20.4

³⁵ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 80.

³⁶ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 81.

³⁷ L 2.8-20

³⁸ JkEv 21.1 – mágové

³⁹ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 99.

⁴⁰ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 100.

⁴¹ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 101.

⁴² Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 102.

⁴³ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 103.

⁴⁴ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Praha 1998, s. 105.

a dal mu pokyn odvést matku s dítětem do Egypta. Když nebezpečí pominulo, rozkázal anděl Josefovi vrátit se do Nazaretu, aby mohl být jeho syn nazýván Nazaretský.⁴⁵

Následně je Panna Marie zachycována už jen jako doprovod svého syna Ježíše Krista. Když bylo Ježíšovi dvanáct let, putoval se svou rodinou, jako každý rok o velikonočních svátcích, do Jeruzaléma. Při zpáteční cestě nemohli Josef s Marií najít malého Ježíše. Po chvíli hledání se vrátili do Jeruzaléma a našli chlapce v chrámu, jak diskutuje s učiteli.⁴⁶

Jednou se Marie spolu s Ježíšem, již dospělým, účastnila svatby v Káni Galilejské. Když došlo na hostině víno, požádala Marie svého syna, aby doplnil zásoby. Všechny pak nabádala, aby uposlechli všeho, co jim Ježíš řekne.⁴⁷

Během ukřižování Ježíše Krista stála Marie pod křížem. Vedle Marie stál Ježíšův milovaný učedník Jan. Ježíš před smrtí svěřil svou matku do Janovy péče.⁴⁸ Přítomna byla i nanebevstoupení Ježíše a spolu s jeho učedníky se modlila v domě, kde přebývali.⁴⁹

Jan ve Zjevení píše o ženě oděné sluncem, s měsícem pod nohama a s korunou dvanácti hvězd kolem hlavy, která se zjevila na obloze a právě rodila. V tom se na obloze objevil veliký ohnivý drak, jenž chtěl pozřít jejího syna. Dítě bylo přeneseno k Bohu a žena uprchla před drakem na poušť, kde měla být příštích 1 260 dní.⁵⁰ Drak přemožený v boji se vydal pronásledovat ženu, ale žena dostala orlí křídla, aby uletěla na poušť. Had vypustil proud vody, aby ji smetl, ale země zachránila ženu a pohltila vodu. Drak se pak obrátil proti jejímu potomstvu.⁵¹

Životem Panny Marie se novozákonní evangelia příliš nezabývají. O matce Ježíše Krista se evangelisté zmiňují pouze ve zkratce na několika málo místech. Nejvíce se jejímu příběhu věnuje Lukáš, nejméně pak Jan. Apokryfní evangelia jsou oproti novozákonním sdílnější. Jakubovo protoevangelium se plně věnuje Panně Marii

⁴⁵ Mt 2.13-23

⁴⁶ L 2.41-47

⁴⁷ J 2.1-11

⁴⁸ J 19.25-27

⁴⁹ Sk 1.9-14

⁵⁰ Zj 12. 1-6

⁵¹ Zj 12. 13-18

a na rozdíl od dříve zmíněných textů vypráví i o jejím narození a dětství. Dále se příběhem Panny Marie zabývá i Jakub de Voragie ve své sbírce *Legenda aurea*. Poslední zmínku nacházíme ve *Skutcích apoštolských*. Spojením těchto pramenů vznikne vcelku ucelený příběh. Tyto a další prameny tvoří podklad pro zobrazování Panny Marie a příběhů s ní spojených.

4 Plzeň – Historie města (od středověku do baroka)

4.1 13.–14. století

Novou Plzeň nechal založit král Václav II.⁵² Město vzniklo přenesením města z 9 km vzdálené Staré Plzně na soutok Mže a Radbuzy.⁵³ Podle listiny basilejského biskupa Petra z roku 1300 byla založena mezi lety 1288–1300. Lokaci města provedl Rychtář Jindřich.⁵⁴ Město bylo vystavěno na hospodářské půdě, bez starší zástavby.⁵⁵

Předměstí vznikala nejspíše už v době výstavby Nové Plzně. Nejdůležitějším bylo předměstí Malické s kostelem Všech svatých, které vzniklo na starším sídelním areálu. Kostel byl během prvních padesáti let výstavby města farním kostelem. I po přenesení fary do města, zde zůstal hlavní městský hřbitov.⁵⁶

Už od založení města byly v jeho hradbách stavěny i dva mendikantské kláštery, minoritský a dominikánský. Minoritský klášter byl založen v roce 1297 v jihovýchodní části města, dominikánský klášter s kostelem sv. Ducha se stavěl od roku 1300 v severozápadní části. Oba svou stavbou posilovaly městské hradby. Uprostřed osy, která kláštery spojovala, byl od roku 1307 stavěn kostel sv. Bartoloměje. K tomuto kostelu vydal roku 1310 Jindřich Korutanský patronátní právo pro Řád německých rytířů. Kvůli odporu světských kněží se ale Němečtí rytíři ujali fary

⁵² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 127.

⁵³ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 2.

⁵⁴ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 3.

⁵⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 128.

⁵⁶ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 4.

až o 12 let později.⁵⁷ Roku 1395 v Plzni pobýval, při shromažďování vojska pro tažení na panskou jednotu a Albrachta III., král Václav IV.

Před husitskými válkami je zaznamenáno uvnitř hradem 290 domů a na předměstích 69. Z toho vyplývá, že Nová Plzeň měla přibližně 3 000 až 4 000 obyvatel.⁵⁸ Z počátku ve složení obyvatelstva dominovali Němci, Češi začali převládat na počátku 15. století.⁵⁹

4.2 15.–16. století

V roce 1414 vyhnali Plzeňané pod vedením Jana Korandy staršího faráře z kostela sv. Bartoloměje, probošta ze špitálu sv. Máří Magdaleny a členy Řádu německých rytířů. Dva roky na to Jan Koranda st. z Plzně odešel. Za rok se ale vrátil a roku 1418 byl vůdčí osobností města. V polovině následujícího roku do města přitáhl Jan Žižka s radikálními husity. Potom, co roku 1420 Jan Žižka odtáhl do Tábora, se Plzeň stala silně protihusitskou. Své odhodlání Plzeňané neztratili a město nevydali ani během několika dobývacích akcí husitů v letech 1421, 1427, 1431 a 1433.⁶⁰ Město bylo těchto konfliktů tak finančně vyčerpáno, že dokonce vyslalo posly na basilejský koncil se žádostí o pomoc.⁶¹ U krále Zikmunda si plzeňští měšťané vysloužili svou věrností vysoké ocenění.⁶² Roku 1434 od něj Plzeňští obdrželi Zlatou bulu, která jim umožňovala svobodný obchod v celé Říši.⁶³ Zároveň se do Plzně před husitskými válkami uchýlilo značné množství vzdělaných katolíků, kteří s sebou přinesli rukopisy, umělecká díla i kontakty na zahraniční univerzity.⁶⁴ Ve 40. letech se tak Plzeň dočkala uměleckého vzestupu a díky obchodu se západem byly do města importovány i umělecké památky prostředkující nové slohové vlivy.⁶⁵ V letech 1448–1453 ve městě sídlila pražská metropolitní kapitula z Prahy, kterou obsadil Jiřík z Poděbrad. V roce

⁵⁷ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 3.

⁵⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 154.

⁵⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 166.

⁶⁰ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 7.

⁶¹ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 34.

⁶² Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 7.

⁶³ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 30.

⁶⁴ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 29.

⁶⁵ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 30.

1449 se Plzeň připojila ke katolickým městům a vstoupila do Strakonické jednoty.⁶⁶ Rok na to se v Plzni konal její sjezd.⁶⁷ Jednota se však roku 1452 po vítězství strany Jiříka z Poděbrad rozpadla. Když byl Jiřík z Poděbrad zvolen králem, Plzeň jej díky nové městské radě uznala za krále. Nakonec se však kališnického krále zřekla. V období mezi lety 1467–1478 do Plzně opět přesídlila pražská kapitula.⁶⁸ Roku 1460 byl minoritský klášter předán observantům a majetek kláštera přešel do vlastnictví města. V druhé polovině 15. století Plzeň prodělávala poválečnou obnovu, pokračovaly práce na kostele sv. Bartoloměje⁶⁹ a opravovány byly i oba kláštery.⁷⁰ Během zákazu obchodu s Čechami měl Norimberk od roku 1477 výhradní právo na obchodování s našimi zeměmi. Plzeň jakožto jediná výjimka tvořila tak styčný bod v cestě Norimberk Praha. Díky tomu se město stalo od 70. let spolutvůrcem uměleckého výrazu v západních Čechách. V Norimberku i Plzni byl v důsledku pevného katolicismu silný mariánský kult (roku 1467 Hilarius Litoměřický označil Pannu Marii za ochránkyni města).⁷¹ V umělecké produkci této doby převažovalo sochařství.⁷² Koncem století (1483) se do Plzně uchýlil král Vladislav, aby se ukryl před morem,⁷³ v Plzni se mor objevil až roku 1520⁷⁴ (další 1582⁷⁵ a 1598⁷⁶) Po zrušení zákazu obchodu s Čechami (1495) Plzeň ztratila své monopolní postavení.⁷⁷

Na počátku století bylo plzeňské umění ovlivněno Podunajím.⁷⁸ Roku 1507 byly v Plzni úmyslně založeny čtyři požáry,⁷⁹ které měly být odplatou za popravu Jana Bavůrka ze Švamberka, který byl obviněn ze záškodnictví vůči městu. Tyto požáry spolu s požárem z roku 1526 výrazně pozměnily vzhled města. Mezi největší změny

⁶⁶ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 124.

⁶⁷ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 34.

⁶⁸ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 124.

⁶⁹ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 7.

⁷⁰ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 8.

⁷¹ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 31.

⁷² Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 32.

⁷³ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 44.

⁷⁴ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 52.

⁷⁵ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 62.

⁷⁶ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 66.

⁷⁷ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 33.

⁷⁸ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 34.

⁷⁹ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 50.

patřila výstavba kamenných domů na širších parcelách.⁸⁰ Do přeměny Plzně se zapojili i italská řemeslníci žijící ve městě. Jedním z nejznámějších byl Giovanni di Statio, který roku 1559 přestavěl radnici.⁸¹ V letech 1554–1555 v Plzni sídlil se svým dvorem Ferdinand Tyrolský.⁸² Mezi dvořany byli četně zastoupeni i příznivci evangelické církve, což ovlivnilo i Plzeňany.⁸³ Roku 1576 plzeňský arciděkan Wolfgang žádal o přeložení z Plzně, jako jeden z důvodů uvedl narůstající počet nekatolíků v městské radě.⁸⁴ Město se pokoušelo plzeňské měšťany přemluvit k návratu ke katolické víře.⁸⁵ Ti, kteří neposlechli, byli roku 1578 vyhnáni z města.⁸⁶ Věrnost katolicismu demonstrovala Plzeň roku 1582, kdy město přijalo nový gregoriánský kalendář.⁸⁷ Věrnost Ferdinandu I. pak prokázala během Šmalkaldské války. Díky tomu se Plzeňanům vyhnuly pokuty a konfiskace. Během tureckých válek Plzeň finančně podporovala císaře Rudolfa II. Roku 1582 Plzeň poskytla útočiště pražským jezuitům z kostela sv. Klimenta. V letech 1599–1600 se do města uchýlil před morem v Praze i císař Rudolf II se svým dvorem.⁸⁸

4.3 17.–18. století

Do 17. století zůstávala podoba města téměř nezměněna. Během tohoto století byl barokně upraven františkánský klášter. Ve století 18. byla většina domů nově postavena nebo přestavěna v barokním slohu.⁸⁹ Plzeň nepodepsala články o náboženské svobodě a roku 1609 si u císaře Rudolfa II. zajistila listinu, díky které nebyli Plzeňané vázáni

⁸⁰ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 8.

⁸¹ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 8.

⁸² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 390.

⁸³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 392.

⁸⁴ Jaroslav Douša, Císař Rudolf II. v Plzni v květnu 1594, *Minulosti Západočeského kraje XLVI*, Plzeň 2011, s. 62.

⁸⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 392.

⁸⁶ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 9.

⁸⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 398.

⁸⁸ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 9.

⁸⁹ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 11.

předchozími ustanoveními.⁹⁰ Za stavovského povstání se Plzeň postavila na stranu císaře. Roku 1618 byl k městu s vojskem vyslán generál hrabě Arnošt z Mansfeldu, který 21. listopadu Plzeň dobyl. Zabránil však velkému plenění města, neboť se Plzeň stala zdrojem jeho vlastních příjmů. Od původního záměru zbourání kostela sv. Bartoloměje bylo upuštěno, místo toho z kostela byla zřízena kalvínská modlitebna. V důsledku toho nejspíše došlo k jeho vyklizení a zničení některých uměleckých děl.⁹¹ V březnu roku 1621 Mansfeld město opustil. Už v dubnu téhož roku do města přišly saské a císařské jednotky. Měly Plzeň chránit, počínaly si však spíše opačně a tak byly, na žádost měšťanů, nakonec odvolány.⁹² Čtyři roky po Mansfeldově odchodu postihla město morová nákaza.⁹³ V roce 1631 Plzni vyhrožovalo zničením saské vojsko, proto v prosinci do města poslal Ferdinand II. generála dělostřelectva hraběte Jana Matyáše z Gallasu. Ten měl město chránit a zřídil zde operační základnu císařských jednotek. Tyto události město nesmírně vyčerpaly. Plzeň zničenou vydržováním vojenských jednotek, neustálými opravami města a preventivním vypalováním předměstí se nepodařilo obnovit v původním rozsahu.⁹⁴ Ve 30. letech v Plzni několikrát pobýval kníže Albrecht z Valdštejna.⁹⁵ I v tomto století se městu nevyhnul mor a hned zaútočil několikrát (1634, 1648 a 1680).⁹⁶ V letech 1645–1647 byla ve městě zřízena operační základna císařské armády, na jejíž vydržování si Plzeň musela půjčovat.⁹⁷ I přes veškeré tyto události v letech 1629, 1653 a 1671 přemýšlelo o zřízení plzeňské diecéze. Městská rada tomu však bránila.⁹⁸

Na přelomu 17. a 18. století do města přicházelo značné množství italských obchodníků, kameníků, stavitelů apod. (např. rodina Augustonů),⁹⁹ ale i německých

⁹⁰ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 69.

⁹¹ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 126.

⁹² Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 10.

⁹³ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 76.

⁹⁴ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 10.

⁹⁵ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 79.

⁹⁶ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha 2004, s. 80-88.

⁹⁷ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 82.

⁹⁸ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 10.

⁹⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 552.

obchodníků, lékařů a umělců (mimo jinými rodina Widemannů).¹⁰⁰ Od počátku 18. století město obnovovalo obchod i se vzdálenými městy a v polovině století už bylo na ekonomickém vrcholu. Roku 1729 západní část historického jádra města postihl požár.¹⁰¹ Znovu byla Plzeň obsazena bavorskou armádou za válek o rakouské dědictví, tentokrát bez boje, od 26 října do 8. listopadu 1741. Po odchodu vojska ve městě zůstala pouze malá posádka. Ta se 16. června 1742 vzdala vojsku Marie Terezie. Už v září byly rakouské jednotky zpět.¹⁰² Neúroda z roku 1745 způsobila v následujícím roce v Čechách velký hlad.¹⁰³ Během sedmileté války se Plzeň vyhnula potížím s pruským vojskem roku 1757 zaplacením výpalného. Tím odvrátila strašné ekonomické následky. Město se obnovovalo z vlastních zdrojů a počet obyvatel byl doplněn hlavně nově příchozími¹⁰⁴, i přesto si až do poloviny 18. století převážně český charakter.¹⁰⁵ Roku 1781 bylo zrušeno nevolnictví a do města se stěhovaly chudší vrstvy obyvatelstva. Koncem století už počet obyvatel přibližně odpovídal počtu před Třicetiletou válkou.¹⁰⁶

V Plzni je umění až do 16. století ovlivněno gotikou. Renesance se projevila hlavně v architektuře po polovině 17. století. Baroko do Plzně plně přichází v prvním desetiletí 18. století.¹⁰⁷ Projevuje se spíše v sochách a oltářích (např.: hlavní oltář kostela sv. Bartoloměje – dnes zmizelý, oltáře v čele bočních lodí kostela sv. Bartoloměje z roku 1642).¹⁰⁸

¹⁰⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 553.

¹⁰¹ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 94.

¹⁰² Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 10.

¹⁰³ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 97.

¹⁰⁴ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 10.

¹⁰⁵ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 12.

¹⁰⁶ Robert Šimůnek (ed.), *Plzeň*, Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009, s. 11.

¹⁰⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 660.

¹⁰⁸ Jan Kovář, Několik příspěvků k dějinám plzeňského baroku, *Minulostí Plzně a Plzeňska III*, Plzeň 1960, s. 103.

5 Církevní řády a instituce ve městě

5.1 Němečtí rytíři – řád bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě

Řád vznikl ze špitálního bratrstva brémských a lübeckých kupců založeného 1189–90. Jako rytířský řád byl roku 1199 potvrzen papežem Innocencem III. Úlohou Německých rytířů byla charitativní činnost a šíření křesťanství.

Odznakem Německých rytířů je bíle lemovaný černý kříž s mírně prohnutými rameny. Jako oděv nosili černý talár, bílý plášť s černým křížem. Patrony řádu jsou Panna Marie, sv. Jiří, sv. Alžběta Durynská a sv. Dorota.

V Čechách je tento řád doložen od roku 1204. Plzeň byla jednou z nejvýznamnějších komend.¹⁰⁹ V druhé desetiletí 15. století byli členové řádu z města dvakrát vyhnáni. Do Plzně se vrátili v době, kdy bylo město považováno za katolickou baštu a zůstali zde až do smrti posledního titulárního zemského mistra Matouše Švihovského.¹¹⁰ Od roku 1536 byl plzeňský infulovaný farář také titulním zemským komturem. Do roku 1546 byla plzeňská fara posledním řádovým domem v Čechách.¹¹¹

Roku 1310 získali od Jindřicha Korutanského patronátní právo ke kostelu sv. Bartoloměje. První zpráva o kostelu pochází z roku 1307. Roku 1321 byl už kostel s oltářem sv. Linharta provozuschopný. O rok později Jan Lucemburský Řádu německých rytířů potvrdil patronátní právo ke kostelu sv. Bartoloměje (i k bývalému farnímu kostelu Všech Svatých).¹¹² Do roku 1495 byla u kostela dostavěna loď, která byla následně zaklenuta.¹¹³ Roku 1491 dostal kostel stanovou střechu.¹¹⁴ Během okupace města Mansfeldem kostel využívali kalvíni. Kázal zde Mansfeldův polní kazatel Jan Jakub Heilman. Kázal německy a posmíval se katolické víře.¹¹⁵ Roku 1642

¹⁰⁹Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 146.

¹¹⁰Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 430.

¹¹¹Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 146.

¹¹²Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 430.

¹¹³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 258.

¹¹⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 259.

¹¹⁵ Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 251.

byl postaven nový hlavní oltář ve stylu raného baroka.¹¹⁶ Z roku 1662 pochází zmínka o literátském bratrstvu Nanebevzetí Panny Marie.¹¹⁷ Kolem roku 1750 bylo v kostele 33 oltářů. V roce 1787 byl jejich počet snižen na pouhých 7.¹¹⁸

Roku 1344 farář Reichlin koupil dům na plzeňském náměstí čp. 234/35.¹¹⁹ Dům byl založen již dříve. Dnešní budova, která stojí na místě dvou gotických domů,¹²⁰ byla postavena roku 1710 Jakubem Augustonem.¹²¹

Řád od roku 1322 spravoval také špitální kostel sv. Máří Magdaleny na předměstí,¹²² který byl postaven v letech 1320–1321.¹²³ Založen byl Konrádem z Dobřan. Za husitských válek byl kostel značně poškozen a opraven v pozdně gotické podobě. Během třicetileté války byl špitál zničen a přeložen do města, v té souvislosti byla vysvěcena kaple sv. Václava. Roku 1783 byl kostel na předměstí zrušen.¹²⁴ Špitál při kapli sv. Václava byl zbořen roku 1902.¹²⁵

5.2 Minoriti – řád menších bratrů konventuálů

Zakladatelem bratrstva byl Jan Bernadone zvaný František, který se v letech 1206–1027 vzdal majetku a hlásal pokání. Roku 1210 bratrstvo ústně schválil papež Innocenc III. Bratři dodržovali apoštolskou chudobu a zabývali se ručními pracemi. Soustředili se na kazatelskou činnost, ale byli poslušní místním kněžím.¹²⁶ Během let se z řádu, pro názorové rozdíly, odštěpilo několik hnutí. Nejdůležitějším bylo hnutí observantů, kteří se navraceli k původní ideji sv. Františka. Roku 1506 papež Julius II. zrušil všechny skupiny menších bratrů, kromě observantů a konventuálů. Ti byli roku 1517 papežem Lvem II. rozděleni na dva samostatné řády.¹²⁷

¹¹⁶ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 81.

¹¹⁷ Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 85.

¹¹⁸ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 229.

¹¹⁹ Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 430.

¹²⁰ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 61.

¹²¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 84.

¹²² Jaroslav Douša, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 22.

¹²³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 177.

¹²⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 224.

¹²⁵ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 223.

¹²⁶ Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 143.

¹²⁷ Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 143.

Od roku 1228 působili i v Čechách, ale jen jako městský řád. Roku 1517 byla ustanovena samostatná Česká provincie. Provincie Československá vznikla roku 1919.

Znakem minoritů je kříž, pod nímž se kříží paže Krista a sv. Františka se stigmaty. Jako oděv původně sloužila tunika s kapucí šedé barvy. Nově je oděvem černý hábit s malou kapucí, bílým cingulem se třemi uzly a růžencem. Kněží nosí kolárek a černý hábit.¹²⁸

Z roku 1336 pochází první přímá zmínka o minoritském klášteře v Plzni. Kolem roku 1350 byla dokončena stavba kostela Nanebevzetí Panny Marie. V listopadu 1419 se Plzeň stala husitským centrem a minorité byli vyhnáni z města. Už za rok, když husité odtáhli, se mniši vrátili zpět. Za vlády Jiřího z Poděbrad (1458–1471) byly v klášteře uloženy písemnosti a klenoty pražské kapituly sv. Víta. Dne 13. února 1460 papež Pius II. předal plzeňský klášter observantům. Správcem klášterního majetku se stalo město a došlo k obnově klášterních budov.¹²⁹ Roku 1567 odkázal klášteru Jan Kašpárek částku na opravu kaple sv. Anny.¹³⁰ Během 16. století zažíval klášter úpadek, v roce 1574 v něm žili jen dva bratři. Od 14. září 1599 do 4. června 1600 se Plzeň stala hlavním městem, protože se zde usídlil císař Rudolf II. s částí dvora. Františkánský klášter ubytoval v této době papežského nuncia a jeho doprovod. Plzeňský měšťan Jan Skribonius z Horšova nechal znovu vybudovat kapli Nejsvětější Trojice (1611).¹³¹ Během stavovského povstání (1618–1620) zůstala Plzeň věrná císaři. Od 19. září 1618 obléhal město se svým vojskem generál Mansfeld. Do města se snažil dostat přes hradby u františkánského kláštera, tím byly budovy značně poškozeny. Dne 21. 11. 1618 se vojsku podařilo město dobýt. Klášter byl hodně poničen, ale Mansfeld zakázal mnichům odejít do Bavorska. Z kláštera a kostela byly v podstatě ruiny.¹³² Opravy během třicetileté války probíhaly pomalu. Roku 1634 dokonce všichni mniši zemřeli na mor. Kostel byl znovu vysvěcen 6. června 1636. Od té doby se klášteru dařilo dobře a prosperoval. Klášterní budovy a knihovna byly rozšířeny. Klášter přestál dokonce i josefínskou reformu, a to díky tomu, že se zde měli konat německé mše pro plzeňské Němce.

¹²⁸Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 144.

¹²⁹Pavla Budilová (ed.), *Františkáni v Plzni: 1293-2010*, Plzeň 2011, s. 12.

¹³⁰Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 8.

¹³¹Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 8.

¹³²Pavla Budilová (ed.), *Františkáni v Plzni: 1293-2010*, Plzeň 2011, s. 13.

5.3 Dominikáni – řád bratří kazatelů

Zakladatelem řádu byl Domenigo de Guzmán. První dům řádu byl postaven roku 1215 a roku 1216 byl řád schválen papežem Honoriem III. Za svou přijali dominikáni řeholi sv. Augustina spolu se stanovami premonstrátů. Po vzoru menších bratrů dodržovali apoštolskou chudobu, nebyli však stejně důslední. Od roku 1233 byli dominikáni pověřeni papežem Řehořem IX. k vykonávání inkvizice. Papež Martin V. povolil dominikánům nabyvat nemovitý majetek, bratři ale museli i nadále dodržovat osobní chudobu. Řád kladl velký důraz na vzdělávání, proto také vznikala významná generální studia a později i univerzity. Jde o žebravý řád zaměřený na kazatelskou a misijní činnost a vědeckou práci, se kterou souvisí publikační činnost.¹³³

Od roku 1224 jsou dominikáni činní i v českých zemích. Samostatná česká provincie vznikla roku 1301. V letech 1860–1905 byla nahrazena říšskou provincií¹³⁴ a následně byla česká provincie obnovena.

Dominikánští bratři chodili oděni v bílém hábitu s koženým pásem s růžencem a s bílým škapulířem s kapucí (laičtí bratři nosili černý). Na cesty si oblékali dlouhý černý plášť s kapucí.¹³⁵ S sv. Dominikem je spojován původ růžence a kult Panny Marie Růžencové.¹³⁶ Modlitbu růžence propagovali dominikáni v poslední třetině 15. století zakládáním růžencových bratrstev.¹³⁷

Zpráva o výstavbě dominikánského kláštera pochází z roku 1300.¹³⁸ O čtyři roky později byla vysvěcena svatyně sv. Ducha, která byla označována jako kaple s několika oltáři.¹³⁹ Konvent spolu s gotickým ambitem přiléhal k jižní straně kostela.¹⁴⁰ Roku 1419 byli dominikáni vyhnáni z města Janem Korandou, rok na to se ale vrátili zpět. Nejspíše nedošlo k vážnému poškození kláštera, neboť za tři roky byla obnovena dominikánská komunita. V letech 1430–1500 byl vystavěn kostel sv. Markéty. Ten však

¹³³Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 118.

¹³⁴Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 118.

¹³⁵Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 119.

¹³⁶Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 428.

¹³⁷Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 199.

¹³⁸Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 428.

¹³⁹Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 429.

¹⁴⁰Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 229.

roku 1507 postihl požár, a proto byl ve 20. letech znovu zaklenut.¹⁴¹ V druhé polovině 16. století klášter upadal, ale ubránil se předání jezuitům.¹⁴² Koncem 16. století byla postavena věž před kostelem.¹⁴³ Z roku 1602 pochází zmínka o bratrstvu růžence blahoslavené Panny Marie při kostele sv. Markéty.¹⁴⁴ Za okupace Mansfeldovými vojsky byl konventní majetek rozkrádán. Na konci 17. století došlo k obnově konventu a rozšíření budov. Konvent s oběma kostely roku 1729 vyhořely, což zapříčinilo následnou velkou přestavbu areálu.¹⁴⁵ Té se ujal Jakub Auguston mladší.¹⁴⁶ O výzdobu kostela sv. Markéty se v 2. polovině 18. století zasloužil Matěj Tábor z Lerchenfeldu.¹⁴⁷ Roku 1776 převzali dominikáni pětileté gymnázium, které do kláštera bylo přesunuto z Klatov. Klášter byl zrušen za josefínské reformy roku 1785.¹⁴⁸ Roku 1792 byl kostel sv. Markéty přebudován na skladiště obilí a v roce 1802 byl zbořen. Kostel sv. Ducha byl přestavěn na měšťanský dům.¹⁴⁹

5.4 Dominikánky – mnišky kazatelského řádu

Pod vedením sv. Dominika 9 katarských konvertitek založilo společenství, které je považováno za prazáklad pozdějšího řádu dominikánek. Stejně jako jejich mužské protějšky přijaly řeholi sv. Augustina, ke které připojily stanovy sv. Sixta. Kontemplativní zaměření řádu zahrnuje i přísnou klausuru, důraz na chórové modlitby a manuální práce.

V českých zemích se s dominikánkami setkáváme už od 13. století.

Jeptišky nosily bílý hábit, bílý škapulíř, pás s růžencem, černý závoj a černý plášť.

Konvent Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika u kostela sv. Anny a sv. Rosálie byl postaven na počátku 18. století na základě žádosti schválené císařem roku 1711. Žádost podala Eleonora Magdaléna Terezie, hraběnka

¹⁴¹Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 430.

¹⁴²Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 229.

¹⁴³Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 429.

¹⁴⁴Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 249.

¹⁴⁵Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 429.

¹⁴⁶Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 229.

¹⁴⁷Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 656.

¹⁴⁸Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 430.

¹⁴⁹Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 229.

Vratislavová z Mitrovic a její sestra Rosálie Maxmiliána.¹⁵⁰ Eleonora Magdaléna Terezie byla jeptiškou v pražském klášteře dominikánek a rozhodla se pro založení kláštera v Plzni.¹⁵¹ Tři roky po schválení, bylo postaveno jedno křídlo konventu. Do roku 1735 byl konvent hotov a byl vysvěcen konventní chrám sv. Anny. Roku 1782 byl klášter na základě josefínských reforem převeden na město, to zde zřídilo hlavní školu a gymnázium. Roku 1804 bylo přidáno filozofické studium. Dnes budova slouží studijní a vědecké knihovně.¹⁵²

5.5 Premonstrátky

Řád premonstrátů byl založen roku 1120, už roku 1126 jej schválil papež Honorius III. Zakladatelem byl Norbert z Gennepu, xaverský kanovník a kaplan Jindřicha V. V roce 1115 se stal knězem a nějakou dobu žil v benediktinském reformním klášteře. Po založení konventu v Prémontré spolu se 40 kleriky a laickými bratry přijal řeholi sv. Augustina a složil slib chudoby a poslušnosti.¹⁵³

Souběžně se vznikem mužské větve byl založen i kompletativně zaměřený II. řád premonstrátek. Konventy ženské větve byly propojeny s mužskými domy. U každého kláštera bylo pro správu a duchovní vedení sester zakládáno proboštvství I. řádu.¹⁵⁴

Premonstráti se snaží o dokonalost jednotlivce v komunitě a lásku k bližním. Posláním řádu je fyzická práce, odříkavý život, služba Bohu a od 13. století také služba laikům.

Do Čech premonstráti přišli v letech 1143–1144.¹⁵⁵ V Chotěšově u Plzně byl klášter premonstrátek založen roku 1200. Konvent byl přiřčen k mužskému klášteru v Teplé.¹⁵⁶

V letech 1487–1782 sloužil dům na Náměstí republiky č. p. 106 jako plzeňská rezidence chotětovského kláštera.¹⁵⁷ Proto je známý jako Chotěšovský dům. Využíván byl jako ubytování při návštěvách města nebo jako úkryt ve válečném ohrožení členy

¹⁵⁰Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 431.

¹⁵¹Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 87.

¹⁵²Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 431.

¹⁵³Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 151.

¹⁵⁴Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 153.

¹⁵⁵Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 152.

¹⁵⁶Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 154.

¹⁵⁷Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 83.

chotětovského, plaského i dalších klášterů.¹⁵⁸ Hostinské pokoje byly v zadním traktu, první poschodí užíval chotětovský opat a v druhém patře bydlel správce domu.¹⁵⁹ Dům s gotickým původem byl přestavěn v 2. polovině 16. století.¹⁶⁰ Nejspíše byl z velké části zbourán a znovu postaven.¹⁶¹ V 18. století byl dům upravován.¹⁶²

6 Památky mariánského kultu v Plzni – dochované

6.1 Sochařské památky

6.1.1 Madona zv. Františkánská (1350 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Nejspíše vznikla po roce 1350. Jde o nejstarší volně stojící dochovanou sochu v Plzni. Řezba se podobá pracím okruhu dílny Mistra Michelské madony. Původně s velkou pravděpodobností byla součástí hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie. V baroku byla přenesena do ambitu, kde byla uložena ve skleněné skříni.¹⁶³ V současné době je součástí sbírky Národní galerie.¹⁶⁴

Marie má protáhlou postavu, pouze s mírným prohnutím v bocích. Na sobě má dlouhý zlatý plášť na prsou sepnutý ozdobnou sponou. Pod ním je vidět modré šaty. Dolní část šatu je jakoby podkasána pod nohama. Přes vlasy má položenou plenu, která ale moc vlasů nezakrývá (plena ukazuje Marii jako spolutrpitečku¹⁶⁵). Malého Ježíše drží v pravé ruce v úrovni prsou. Druhou ruku má ve stejné výši s otevřenou dlaní.

Ježíš sedí v matčině ruce vzpřímeně. Chlapec má přes spodní část těla přehozenou látku. V levé ruce drží jablko. [1]

¹⁵⁸ Ladislav Lábek, *Chotěšovský dům, odkaz renaissance*, Plzeň 1933, s. 5.

¹⁵⁹ Ladislav Lábek, *Chotěšovský dům, odkaz renaissance*, Plzeň 1933, s. 10.

¹⁶⁰ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 33.

¹⁶¹ Ladislav Lábek, *Chotěšovský dům, odkaz renaissance*, Plzeň 1933, s. 9.

¹⁶² Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 83.

¹⁶³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 313.

¹⁶⁴ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

¹⁶⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 314.

6.1.2 Plzeňská madona (asi 1384 – kostel sv. Bartoloměje)

Jde o opukovou sochu, jejíž vznik se datuje nejspíše do roku 1384.¹⁶⁶ Z téhož roku pochází i odpustková listina Jana Jenštejna, která nejspíše souvisí s osazením Madony v kostele sv. Bartoloměje.¹⁶⁷ Odpustky jsou vázány na účast na mši k chvále a slávě neposkvrněné Panny Marie a ke mši, která se slaví ke cti těla Páně.¹⁶⁸ Úcta Plzeňské madoně mohla být projevoována až po určité době, kdy byla v chrámu osazena. To by poukazovalo na dřívější dobu vzniku.¹⁶⁹ Za autora je považován Mistr Krumlovské madony.¹⁷⁰ Velikostí objemů a určitými motivy je Plzeňská madona blízká parlářovským pracím ze 70. let.¹⁷¹ O osazení Madony v tomto kostele se zasloužil farář Mikuláš z Řádu německých rytířů.¹⁷²

Obyvatelé Madonu často obdarovávali dary jako např. růženci nebo klenoty.¹⁷³ Arciděkan Jan Alexius Čapek ve svém latinsky psaném rukopisu sepisuje církevní privilegia a divotvorné události Madony do roku 1682.¹⁷⁴ Jeho pokračovatelé uvádějí už jen soupis darů pro Madonu.¹⁷⁵ Dary vytvořili při kostele tzv. „poklad mariánský“, obsahující na 110 krabic šperků, oděvů pro sochu apod.¹⁷⁶ 16. května 1511 byly tyto dary Madoně odcizeny. Roku 1585 byl zaznamenán případ trubače, který ukradl dary pro Madonu. Její kultická funkce získávala kostelu značnou pozornost veřejnosti. Její varianty se nacházeli v obou plzeňských kláštorech.¹⁷⁷ Kultickou tradici Plzeňské madony posílila zkušenost z husitských válek. Plzeňané dokonce slavili nový svátek

¹⁶⁶ Miloslav Kroege, *Plzeňský poutník aneb Plzeň ze všech stran*, Praha 2008, s. 26.

¹⁶⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 300.

¹⁶⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 315.

¹⁶⁹ Jindřich Čadík, K datování Plzeňské madony, *Minulostí Západočeského kraje V*, 1967, s. 229.

¹⁷⁰ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 52.

¹⁷¹ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 27.

¹⁷² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 314.

¹⁷³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 317.

¹⁷⁴ Jindřich Čadík, K datování Plzeňské madony, *Minulostí Západočeského kraje V*, 1967, s. 228.

¹⁷⁵ Jindřich Čadík, K datování Plzeňské madony, *Minulostí Západočeského kraje V*, 1967, s. 229.

¹⁷⁶ Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 237.

¹⁷⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 317.

k oslavě dne ukončení obléhání husity.¹⁷⁸ Oslavy se konaly v neděli po sv. Stanislavu. Součástí oslav byly mše, procesí a čtyři dny veselí. Lidé procházeli městem ve zbroji nesoucí prapory s obrazem nejblahoslavenější Panny Marie.¹⁷⁹

Vzhledem k možnosti obdarování sochy se lze domnívat, že Madona stála v kostele volně. Roku 1534 posvětil biskup Jan Vídeňský, rada císaře Ferdinanda I., nový oltář Panny Marie, který dal sám postavit.¹⁸⁰ Nový oltář pro Plzeňskou madonu byl pořízen roku 1658 a byl postaven k pravé straně kostela. Dříve socha stála na oltáři uprostřed vstupu do presbytáře, který zakrýval hlavní oltář.¹⁸¹ Ten byl zrušen během snižování počtu oltářů roku 1787. Madona byla přenesena na hlavní oltář.¹⁸² Podle farářské relace z roku 1676 byla socha osazena na ozdobný trůn u jižní strany chóru, nejspíše na ciboriovém typu oltáře.¹⁸³ V současné době je socha součástí hlavního oltáře z roku 1883, jehož autorem je Josef Mocker.¹⁸⁴ [2]

Madona stojí s nakročenou pravou nohou. V bocích je prohnuta tak, aby na levém boku mohla držet novorozence. Na dlouhém krku spočívá hlava s hnědými, kudrnatými nebo zaplétanými vlasy, které mírně vykukují pod rouškou přes kterou má nasazenou korunu zdobenou liliemi a drahými kameny. Panna Marie je oblečena do bohatého šatu, hojně našaseného a umožňujícího tušit křivky těla. Okraj látek je ozdoben zlatou barvou. Na prsou má Marie nejspíše ozdobnou sponu. Obličej Madony je hladký a jemně modelovaný. Na tvářích má Marie ruměnc. S mírným úsměvem a přivřenými očima shlíží na své dítě. Novorozenec je zachycen jako nahý, baculatý chlapec s hlavou nakloněnou na levé rameno. Na hlavě má svatozář. Do jeho baculatého tělíčka se vtiskují prsty jeho matky. V rukou drží malý Ježíš jablko. [3]

¹⁷⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 303.

¹⁷⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 304.

¹⁸⁰ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 125.

¹⁸¹ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 126.

¹⁸² Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 127.

¹⁸³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 317.

¹⁸⁴ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 90.

6.1.3 Drouzetická madona (2. desetiletí 15. století – kostel sv. Ducha)

Madona pochází z 2. desetiletí 15. století.¹⁸⁵ Původně byla umístěna v dominikánském kostele sv. Ducha, v kapli Panny Marie (kaple nejspíše později ustoupila stavbě kostela sv. Markéty). Na přelomu 15. a 16. století byla přenesena do kostela sv. Markéty. Roku 1491 soše odkázal Lorenc Cichnar korálový nátěr a 2 prsteny.¹⁸⁶ Postojem a držením dítěte navazuje na Madonu na půlměsíci z Tismic. Kvalita plzeňské dílny byla však nižší.

Madona s výrazným prohnutím v bocích drží nahé dítě na pravé straně. Oděvem i tváří je podobná Madoně z farního kostela. Pouze záhyby šatu jsou mírně ostřejší. Na hlavě má Panna Marie vysokou, jednoduše zdobenou korunu.

Ježíška přidržuje, jakoby nic nevážil. Chlapec v náruči matky vypadá poněkud strnule a toporně. Hlavičku má mírně zvrácenou do zadu. [4]

6.1.4 Madona z minoritského kostela (1420 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Socha vznikla kolem roku 1420.¹⁸⁷ Od 17. století doložená úcta. Během restaurování roku 1998 bylo objeveno několik vrstev přemaleb.¹⁸⁸ [5] Roku 1692 byla osazena na hlavní oltář kostela Nanebevzetí Panny Marie. [6] Byla prohlašována za zázračnou a požívala velké úcty mezi věřícími. Dokonce bylo zaznamenáno několik případů zázračného uzdravení.¹⁸⁹

Socha je velmi podobná Madoně z farního kostela. Je nápadně zvětšená a monumentalizovaná, což by mohlo odkazovat na soutěživé tendence obou plzeňských klášterů¹⁹⁰ (respektive tří hlavních kostelů).

¹⁸⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 318. – Milena Bartlová datuje sochu do poloviny století. Její podobu odůvodňuje záměrným historismem.

¹⁸⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 318.

¹⁸⁷ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

¹⁸⁸ *Madona, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni*, <http://restauratoroky.cz/madona-kostel-nanebevzeti-panny-marie-v-plzni-kolem-1420>, (vyhledáno: 25. 3. 2016)

¹⁸⁹ Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 15.

¹⁹⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 318.

Marie postojem i držením dítěte připomíná Plzeňskou madonu. Šat má o něco méně nařasený. Na hlavě nese vysokou korunu. Vlasy jí zakrývá malý závor. Dítě je v toporné poloze. V obou rukách drží jablko. [7]

6.1.5 Ukřižování z Oseka (polovina 15. století – kostel sv. Ducha)

Původně nejspíše bylo umístěno v kostele sv. Ducha. Pochází z poloviny 15. století. Kristova figura je blízká Ukřižovanému z farního kostela, kdežto reliéf figur pod křížem je zpracováním podobný znojenskému oltáři, zřejmě vycházejícího z vídeňské dílny.¹⁹¹

U paty kříže s mrtvým Kristem stojí početná skupina přihlížejících. Po Kristově pravé ruce jsou jeho blízcí, vlevo stojí vojáci a nejspíše Josef Arimatijský. Panna Marie ve zlato-modrém oděvu klesá do mdlob a sv. Jan ji zachycuje v pádu. Hlava Marii padá na prsa až v nepřirozeném úhlu. [8]

6.1.6 Kalvárie (polovina 15. století – kostel sv. Bartoloměje)

Sousoší pochází z poloviny 15. století¹⁹² (1450–1455). Autorem je neznámý sochař, který bývá označován jako Mistr Ukřižování ze sv. Bartoloměje v Plzni.¹⁹³ Mistr spojil tradici Mistra Týnského Ukřižování a středoevropské vlivy.¹⁹⁴ Do poloviny 18. století byla kalvárie na příčném břevnu ve vítězném oblouku. Později byla snesena a rozdělena ke sloupům v chrámu. Od roku 1998 je zavěšena v čele kostela.¹⁹⁵ [9]

Součástí je Matka Boží, Jan Evangelista a sv. Máří Magdaléna.¹⁹⁶ Nad a pod křížem jsou umístěny medailony se znaky evangelistů Matouše a Jana.¹⁹⁷ Pravděpodobně byla zhotovena přímo v Plzni za účasti mistra, který znal norimberské dílenské prostředí.¹⁹⁸

¹⁹¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 329.

¹⁹² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 323.

¹⁹³ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 76.

¹⁹⁴ Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, s. 29.

¹⁹⁵ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*. Plzeň, 1998, s. 15.

¹⁹⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 323.

¹⁹⁷ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*. Plzeň, 1998, s. 15

¹⁹⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 325.

Postoj Panny Marie je velmi sevřený. Celá figura je zahalena do pomačkaného peplu. Rouška, kterou má Panna Marie přes hlavu, jí padá do očí a vzbuzuje tak vzezření plačky.¹⁹⁹ [10]

6.1.7 Panna Marie ze Zvěstování (konec 15. století – kostel sv. Bartoloměje)

Řezba pochází z místní dílny a byla určena pro farní kostel. Podle inventářů byla socha součástí starého oltáře Zvěstování a později jako samostatná socha osazená na sloupech kostela. Její podobu formovaly vlivy z Frank, Švábska, Podunají a Saska.²⁰⁰

6.1.8 Bolestná Panna Marie (počátek 16. století – kostel sv. Bartoloměje)

Socha je zanesena v inventáři kostela z roku 1765.²⁰¹ Mohla by pocházet z počátku 16. století²⁰² a být výsledkem norimberského řezbářství.²⁰³ Stylově je příbuzná s Pietou z františkánského kláštera a z kostela sv. Jakuba v Norimberku.²⁰⁴ V baroku byla umístěna na konzole při sloupu.²⁰⁵ V současné době stojí u stěny u paty dřevěného kříže.

Postoj Panny Marie je mírně shrbený, levou nohu má pokrčenou. Ruce má před sebou sepnuté k modlitbě, s hlavou mírně nakloněnou k pravému ramenu. Oblečená je do červených šatů v pase přepásaných, přes které má přehozený dlouhý modrý plášť se zlatou obrubou. Přes hlavu má přehozenou bílou plenu se zlatým okrajem. Všechna drapérie je provedena detailně s mnoha záhyby a řasením.

Obličej je vyveden hladce, pouze s jemnými vráskami kolem úst, dolíčkem v bradě a jemným ruměncem na tvářích. Její oči jsou přimhouřené, skoro jakoby opuchlé od pláče a únavy. Obličej vcelku působí jako tvář mladé ženy, která pomalu stárne díky duševnímu vypětí. [11]

¹⁹⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 324.

²⁰⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 329.

²⁰¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 333.

²⁰² Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 91.

²⁰³ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*, Plzeň 1998, s. 18.

²⁰⁴ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 100.

²⁰⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 333.

6.1.9 Sv. Anny Samotřetí (1520–1530 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Reliéf pochází z let 1520–1530²⁰⁶ z oblasti bavorského Podunají. Původně šlo nejspíše o střední panel archy oltáře sv. Anny (možná v dnes neexistující kapli sv. Anny).²⁰⁷ Byl i součástí oltáře sv. Jana Nepomuckého, tzv. českého, který financoval roku 1698 plzeňský měšťan Tomáš Riebenecker.²⁰⁸ Později byl vsazen do novogotického retabula při severní zdi.²⁰⁹ Po stranách oltáře stály sochy sv. Josefa a sv. Jáchyma.²¹⁰ [12] Dnes je umístěn samostatně v baldachýnové skříni, zavěšen na jižní stěně.²¹¹

Na reliéfu podává sedící Panna Marie novorozeného Krista své matce, sv. Anně. Z nebes na skupinku shlíží Bůh Otec a posvěcuje výjev holubicí Svatého Ducha. Dva andělé přidržující červenou látku oddělují intimní rodinou scénu od ostatního světa. Panna Marie má na sobě zářivé červeno-zlaté šaty a přes rozpuštěné vlasy má zlatou čelenku. Ježíšek pouze v plenkách vztahuje ruce ke sv. Anně jako rozverně dítě. Anna je zobrazena jako starší žena s bílým závojem přes hlavu, ramena a kolem krku. Oblečena je ve zlatých šatech se zelenými rukávy. [13]

6.1.10 Panna Marie Immaculata (asi 1636 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

V nice západního průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie je umístěna socha Panny Marie Immaculaty. Otázka autorství není určena, pouze podle dynamizující podoby sochy se lze domnívat, že by mohla pocházet z pražského uměleckého centra.²¹² Klášteru byla darována roku 1636.²¹³ [14]

Panna Marie je ve velmi dynamickém pohybu. Její postava je zachycena ve šroubovité křivce. Levou vykročenou nohu má položenou na oblacích, které unášejí k nebesům okřídlené hlavy andělů. U druhé nohy stojí figura dětského anděla. Paže

²⁰⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

²⁰⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 336.

²⁰⁸ Pavla Budilová (ed.), *Františkáni v Plzni: 1293-2010*. Plzeň 2011, s. 19.

²⁰⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 336.

²¹⁰ Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 17.

²¹¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 336.

²¹² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 648.

²¹³ Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 11.

má Marie zdvižené, pravá ruka nad úroveň hlavy chybí. Hlavu má bohorodička mírně zvrácenou a kolem svatozář se dvanácti hvězdami. Šaty jsou jakoby nadnášeny větrným proudem, což umocňuje pocit vzestupného směru. [15]

6.1.11 Pieta (2. polovina 17. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Sousoší pochází z 2. poloviny 17. století.²¹⁴ Jde o norimberský import. Původně byla součástí oltáře Panny Marie bolestné.²¹⁵ [16] Dnes je součástí oltáře v čele severní lodi františkánského kostela.²¹⁶ Pieta je zhotovena v tzv. burgundském typu (Kristus v diagonální křivce, jakoby v křeči).²¹⁷

Pannu Marii ztvárnil umělec jako mladou ženu s tváří zmučenou utrpením. Hlavu, vlasy a ramena jí zakrývá bílá plena se zlatým okrajem. Oblečená je v červených šatech s modrým pláštěm se zlatým lemem navrchu. Pod záhyby šatů se dá tušit, že Marie klečí na jednom kolenu. Na pokrčené noze jí spočívá bezvládné, v zádech prohnuté tělo jejího syna.

Mladý muž je silně pohublý, zahalen jen bederní rouškou. Má delší vlasy a vousy hnědé barvy. Z pootevřených očí a úst, které lze spatřit na zvrácené hlavě, je patrné nesmírné utrpení. Celé tělo jako by bylo v křeči. Z ran na končetinách a na boku vytéká krev. [17]

6.1.12 Sv. Anna Samotřetí (1654 – kostel sv. Bartoloměje)

Oltář Narození Páně z roku 1654 je od Kryštofa Laytnera.²¹⁸ Jeho součástí je obraz Klanění pastýřů, v nástavci je umístěna socha sv. Anny Samotřetí. Architektura oltáře vychází z principu edikuly, trojdílný s nástavcem, zdoben je netypickým stylizovaným boltcovým ornamentem. Je z nich patrný silný dekorativismus.²¹⁹ Podle

²¹⁴ Jaromír Kovář, Několik příspěvků k dějinám plzeňského baroku, *Minulostí Plzně a Plzeňska III*, s. 104.

²¹⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 333.

²¹⁶ Jaromír Kovář, Několik příspěvků k dějinám plzeňského baroku, *Minulostí Plzně a Plzeňska III*, s. 104.

²¹⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 333.

²¹⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 643.

²¹⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 344.

inventáře z roku 1730 byl na oltáři umístěn obraz Křtu Ježíše Krista Janem Křtitelem. Při omezování počtu oltářů roku 1787 bylo změněno zasvěcení oltáře i obraz.²²⁰

Matka Panny Marie je celá oděná ve zlatém šatě. Levou nohu má výrazně nakročenou. Na levé ruce drží sedícího Ježíše s jablkem v ruce. Druhou ruku má zdviženou ve vzduchu. Po pravém boku stojí malá Panna Marie. Sahá matce přibližně do půlky stehů. Její šaty jsou stejně jako matčiny celé zlaté, jen jednodušší. Vztahuje ke sv. Anně levou ruku. [18]

6.1.13 Ukřižování (1663 – kostel sv. Bartoloměje)

Roku 1663 bylo západní průčelí upraveno a zároveň zde byla umístěna skupina Ukřižování.²²¹

Ukřižovaný Ježíš visí v proskleném tympanonu portálu. Panna Marie a sv. Jan jsou umístěny v nikách po stranách portálu. [19]

Sochy pocházejí z roku 1663. Jsou umístěny na západním průčelí. Ve vrcholku zaskleného tympanonu je umístěn kříž s Kristem, Panna Marie a sv. Jan stojí po stranách vstupu v nikách, které vznikly při úpravách portálu.²²²

Panna Marie ve starším věku je celá zahalená v plášti a stojí dynamicky vytočena za levým ramenem. Se zničeným výrazem sleduje ukřižovaného Krista v tympanonu. Ruce drží spojené před tělem. [20]

6.1.14 Madona plzeňská (1681 – morový sloup)

Morový sloup byl na náměstí postaven v souvislosti s morovou ranou z roku 1680. Základní kámen pokládal arciděkan Jan Alexius Čapek, primátor Pavel Martinec a stavitelé (dohlážitelé na stavbu). Stavbou byl pověřen kameník Jan Milich, sochař Kristián Widemann a zedník Martin Novák.²²³ Podle zápisu v pamětech

²²⁰ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 81.

²²¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 90.

²²² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 644.

²²³ Kateřina Adamcová, Zdenka Gláserová Lebedová, Viktor Kovařík et. al., *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji*, Praha 2015, s. 273.

Jan Alexie Čapka byl sloup nejspíše hotov už roku 1681, protože 2. července 1681 se ke sloupu konalo slavnostní procesí.²²⁴ Autorem Madony je Kristián Widemann.²²⁵

Panna Marie na vrcholu sloupu je v podstatě bez slohového zařazení. Na žádost městské rady jde totiž o repliku gotické Madony z farního kostela.²²⁶ Celá socha je pozlacená. Jediným rozdílem od originálu je lebka, kterou drží Ježíšek místo jablka. [21]

6.1.15 Sv. Jáchyma a Panny Marie (30. léta 18. století – kostel sv. Bartoloměje)

Oltář sv. Petra a Pavla v jižní lodi pochází z 30. let 18. století.²²⁷ Hlavní obraz rámuje dva torované sloupy, ty podpírají nástavec s menším obrazem a menší sochařskou výzdobou. Sochy sv. Jáchyma a Panny Marie v dívčím věku mají protějšek, sv. Josefa a malého Ježíše. Dvojice stojí každá po jedné straně obrazu. [22]

Figury jsou zachyceny v pohybu. Sv. Jáchym stojí s nakročenou nohou, Marii drží za ruku a druhou rukou ukazuje před sebe. Hlavu má mírně zakloněnou a nachýlenou k Marii. Vousy mu vlají ve větru. Mladá dívka si přidrzuje šaty, aby jí nepřekážely v chůzi. Hlavu má nakloněnou k otci, kterému výškově sahá do pasu. Dlouhé vlasy má svázané dozadu a odkrývají tak dlouhý, holý krk. Obě figury mají zlaté, bohatě zřasené šaty. Jáchym má přes ramena plášť a na nohou sandály. Šaty Panně Marii sahají až na zem, pod prsy je má převázané zlatou stuhou. [23]

6.1.16 Klečící Panna Marie (1731 – Klášter Dominikánek)

Fasáda směřující do této ulice je z části barokní. V 19. století byla upravena klasicizujícím způsobem.²²⁸ Ve 20. století byl do průčelí kláštera z domu č. p. 139. Roku 1731 byl nejspíše upraven Jakubem Augustonem.²²⁹ [24]

Na vrcholu bohatě zdobeného portálu jsou umístěny sochy sv. Bartoloměje a Panny Marie.²³⁰ Socha Panny Marie je poněkud hrubě zpracovaná, bez drobnějších

²²⁴ Kateřina Adamcová, Zdenka Gläserová Lebedová, Viktor Kovařík et. al., *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji*, Praha 2015, s. 273.

²²⁵ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 161.

²²⁶ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 161.

²²⁷ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*, Plzeň 1998, s. 18.

²²⁸ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

²²⁹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 94.

detailů. Marie klečí, na klíně má otevřenou knihu a na ní snad dŕtky. Pravým loktem se o knihu opírá a zároveň si touž rukou tiskne na prsa lebku. Postavu má robustnější, se silnými pažemi a plnými tvářemi. Vlasy má sčesané na záda, kde volně splývají. [25]

6.1.17 Sv. Anna vyučuje Pannu Marii (1735? – kostel sv. Anny)

Kostel byl dokončen roku 1735.²³¹ V nice na štítu kostela sv. Anny je umístěna socha sv. Anny s malou Pannou Marií.

Sv. Anna je zachycena už jako stará žena s vrásčitým obličejem v dlouhých šatech s pláštěm a kapucí přes hlavu. Jednu nohu má pokrčenou. V rukou drží knihu, kterou ukazuje své malé dceři. Ta jednou nohou stojí, stejně jako matka, na malém soklu. Natahuje se po knize v matčiných rukách a nahlíží do ní. [26]

6.1.18 Madona s dítětem (1763 – Sedláčkova ulice)

Patrový nárožní dŕm s č. p. 212/11 v Sedláčkově ulici stojí na místě, kde kdysi stával gotický dŕm.²³² Z něj do dneška zbyly pouze části obvodového zdiva.²³³ Během staletí se zde vystřídalo několik užitkových staveb a několik vlastníků. Roku 1763 budovu zdědil František Lang a výrazně ji přestavěl. Při těchto úpravách sem nechal zasadit i portál.²³⁴

Jde o rokokový portál s výrazným klenákem, ve kterém je středně vysoký reliéf Madony s dítětem. Obě figury jsou dohromady jakoby svázány dvěma provazy nebo stuhami. Nad hlavou se jim vznášejí dva malí andělé a kladou Panně Marii na hlavu korunu. Nad klenákem je v reliéfu vyvedeno Boží Oko s anděly v oblacích. Oko je zdobeno zlatou barvou. [27]

6.1.19 Ukřižování (1765 – kostel sv. Bartoloměje)

Skupina Ukřižování je součástí Demlovského oltáře.²³⁵ [28] Někdy je označován jako oltář sv. Kříže. Postava Ježíše Krista pochází z 1. poloviny 18. století z rukou neznámého autora. Autorem plačící Panny Marie a Jana Evangelisty vytvořených roku

²³⁰ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

²³¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 94.

²³² Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 87.

²³³ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 197.

²³⁴ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 198.

²³⁵ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*. Plzeň, 1998, s. 14.

1765 je Lazar Widemann.²³⁶ Sochy jsou dřevěné, polychromované a zlacené. Figura Panny Marie je vysoká 173cm.²³⁷ Sochy sem byly nejspíše přeneseny po roce 1785 z kostela sv. Markéty v dominikánském klášteře.²³⁸

Jde o kredenční oltář s relikviářovou skříní, ve které jsou uloženy ostatky sv. Bartoloměje. Na menze stojí nástavec se sochami dvou lvů. Na jejich zádech je postavena relikviářová skřín. Ze skříně vyrůstá kříž s korunou u patky a ukřižovaným Kristem. Nad Kristovou hlavou je přibita tabulka s nápisem: „Jesus Nazarenus Rex Judeorum.“ Po Kristově levé straně stojí sv. Jan a vzhlíží ke svému učiteli.

Vpravo je umístěna socha plačící Panny Marie. Stojí na nízkém kulatém podstavci. Oblečená je do šatů, pláště a na hlavě má roušku, vše ve zlaté barvě. Hlavu má odvrácenou od kříže, oči přivřené a po tvářích jí kanou výrazné slzy. Ruce drží sepjaté v žalostném gestu. [29]

6.2 Obrazové památky

6.2.1 Závěsné obrazy

6.2.1.1 Panna Marie s Ježíškem (1538 – kaple sv. Anny)

Jde o oltář Panny Marie v kapli sv. Anny (dnes již neexistující) pocházející z roku 1538. Votivní mariánský obraz s monogramem IW od Kašpara Kašpárka nejspíše vytvořil jeden ze žáků Lucase Cranacha staršího, který těžil z grafických listů.²³⁹

Panna Marie je zachycena jako mladá žena se světlými kudrnatými vlasy. Hlavu má nakloněnou na pravé rameno a zasněným výrazem shlíží na diváka. Přes obličej má nejspíš průsvitný závojík. Její polopostava je oblečena do červených šatů se světlejšími rukávy, přes které má zavázán tmavě zelený plášť. Zpoza Mariina ramene vykukuje andělíček s přivřenými očima a mírně odvrácenou hlavou.

Dítě jako by sedělo na polštáři na parapetu, jenž odděluje Marii od diváka. Malý Ježíšek je halen pouze průsvitnou košilkou. Matka jej přidržuje pravou rukou a v levé

²³⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 90.

²³⁷ Viktor Kovařík, *Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách*, Plzeň 2006, s. 176.

²³⁸ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 76.

²³⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 339.

drží hrozen vína. Z hroznu podává Ježíšek bobule donátorům. Tím odkazuje na eucharistii.²⁴⁰

Muž po jeho pravici klečí se sepjatýma rukama. Na hlavě má černou čapku a na sobě tmavý, těžký kožich. Jeho žena v protějším rohu obrazu zaujímá stejnou polohu a v sepjatých rukách drží růženec. Přes hlavu má ovázanou roušku, která jí zároveň zakrývá i ústa. Celá její postava je zahalená v tmavozeleném plášti. Mezi donátory se nachází do parapetu vytesaný nápis s letopočtem 1537. [30]

6.2.1.2 Nanebevzetí Panny Marie (1636 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Hlavní oltář kostela Nanebevzetí Panny Marie pochází z roku 1696.²⁴¹ Hlavní obraz je z roku 1636.²⁴² Oltář stál původně v popředí presbytáře, roku 1816 byl přesunut na jeho konec a v 2. polovině 19. století byl odklizen do skladiště. V roce 1913 byl oltář zrestaurován a byl navrácen zpět do presbytáře.²⁴³

Na zdobené menze stojí hojně pozlacený tabernákl. Na něm je umístěna Madona napodobující Plzeňskou madonu z farního kostela z doby kolem roku 1420²⁴⁴. Oltářní stěna za menzou, která vznikla kolem roku 1700, je obložena zlatým florálním ornamentem, který rámuje prosklené skřínky s ostatky svatých. Na vrcholku stěny stojí čtyři busty světic, dvě sochy apoštolů a čtyři andělé. Oltářní nástavec je edikulového typu. Hlavní obraz Nanebevzetí Panny Marie rámuje dva sloupy a dva výklenky se sochami řádových světců. V druhém patře je umístěn menší obraz Nejsvětější Trojice s korunou pro Pannu Marii, kolem obrazu stojí doprovod řádových světic a menších a větších andělů.

Sochy řádových světců jsou poněkud toporné, což by mohlo ukazovat na druhotné použití.²⁴⁵ (Některé části výzdoby by mohli pocházet z roku 1642.)²⁴⁶

²⁴⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 340.

²⁴¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 645.

²⁴² Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

²⁴³ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 138.

²⁴⁴ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

²⁴⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 645.

²⁴⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

Doprovodné sochy apoštolů a andělů jsou invenčnější jak v pohybech, tak v propracovanosti.²⁴⁷

Ve spodní části obrazu je zachycena řada postav. Nejspíše jde o učence diskutující nad knihami, jako téma diskuze se nabízí Neposkvrněné početí Panny Marie.²⁴⁸ Jeden z nich má ruce zdvižené vysoko nad hlavou a sleduje výjev v horní části obrazu. Tam dětští andělé vynášejí Pannu Marii do nebes. Panna Marie je oblečená v červených šatech a modrém plášti se širokým vyšívaným okrajem. Světlé vlasy se jí volně rozprostírají na ramenou. Pravá ruka jí spočívá na hrudi a druhou ruku má volně podél těla. Kolem hlavy je vidět jemná světelná záře. Pohled bohorodičky směřuje vzhůru k záři, která na ni padá z druhého oltářního obrazu, s výrazem obdivu. Dva andělé se chystají nasadit Panně Marii věnec, nejspíše z růží. Třetí andílek jí podává další věnec do levé ruky. Celý výjev působí, jakoby spolu se září z nebe vanul i vítr, který čechrá drapérie postav. [31]

Obraz je kopií malby od P. P. Rubense²⁴⁹ z roku 1626. Je zrcadlově převrácen a liší se pouze v drobnostech a barevnosti některých detailů (plášťů apod.). Panna Marie je zachycená z většího podhledu a ve větší vzdálenosti než na obrazu od P. P. Rubense. [32]

6.2.1.3 Klanění pastýřů (1654 – kostel sv. Bartoloměje)

Obraz je součástí oltáře Narození Páně z roku 1654 (viz. Sv. Anna Samotřetí s. 40).

Hlavní obraz s noční scénou Klanění pastýřů novorozenému Ježíši je dílem neznámého autora. Vznikl nejspíše po polovině 17. století. Ústředním motivem je nahý Ježíšek v jeslích se září kolem hlavy, kterého se matka chystá přikrýt. Panna Marie klečí vedle jeslí v červených šatech a s bílou plenou přes hlavu a ramena. Kolem hlavy má tenkou linku svatozáře. Pohledem sleduje klečícího pastýře. Ostatní postavy jsou zahaleny ve stínech. Za Pannou Marií lze rozeznat sv. Josefa. Je zachycen jako muž ve zralém věku s výrazným gestem rukou. Jeden z pastýřů klečí u jeslí, zbylí dva stojí za Ježíšem a přihlížejí. Nad celou skupinou se v oblacích vznášejí andělé. Prostřední a největší z nich roztahuje nápisovou pásku. [33]

²⁴⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 645.

²⁴⁸ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 326.

²⁴⁹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

6.2.1.4 Svatá rodina na útěku do Egypta (1654 – kostel sv. Bartoloměje)

Oltář sv. Rodiny tvořil protějšek oltáře Narození Páně a je také dílem Kryštofa Laytnera a pochází z téhož roku (1654).²⁵⁰ Postaven byl na náklady plzeňského měšťana Ondřeje Červenky.²⁵¹ Bývá označován i jako oltář Srdce Páně nebo sv. Josefa. Do roku 1730 byl středem oltáře obraz Úmrtí sv. Josefa.²⁵² Na hlavním obraze je Svatá rodina na útěku do Egypta²⁵³ od neznámého autora.²⁵⁴ V současné době z původního obrazu zbyly pod novodobými přemalbami pouze fragmenty.²⁵⁵

Scéna je zasazena do lesnaté krajiny se zříceninou v pozadí. Panna Marie se zavinutým Ježíškem sedí na oslu. Sv. Josef jde pěšky vedle osla a v jedné ruce drží hůl a v druhé karafu. U hlavy osla stojí anděl a zvíře krmí. Pohledem sleduje skupinu malých andělů, kteří z opodál stojícího stromu snášejí Svaté rodině jablka.

Panna Marie cestuje v červených šatech s modrým pláštěm a bílým závojem přes vlasy. Víčka má přivřená, pohled upírá někam na cestu, do neurčita. Dítě v jejím náručí sedí vzpřímeně. Levou ruku má Ježíšek pozdviženou jakoby něco vyprávěl divákovi.
[34]

6.2.1.5 Madona plzeňská (1672 – kostel sv. Bartoloměje)

Oboustranně malovaná korouhev malovaná olejem na plátně vznikla u příležitosti pouti plzeňských měšťanů k hrobu sv. Václava. K tomuto procesí plzeňské měšťany pozval arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka roku 1672. Hlavním organizátorem výpravy byl arciděkan z Plzně Jan Alexius Čapek, který byl zároveň velkým propagátorem kultu Plzeňské madony. Autorem je nejspíše Jan Maxmilián Seebler za možné spoluúčasti svého syna Františka Karla.²⁵⁶ Praporec byl nošen

²⁵⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 643.

²⁵¹ Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 2,7.

²⁵² Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 81.

²⁵³ Jan Soukup, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*, Plzeň 1998, s. 18.

²⁵⁴ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 81.

²⁵⁵ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 69.

²⁵⁶ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 92

i v procesí na svátek sv. Václava. Na jeho druhé straně je totiž obraz sv. Václava. V současné době je umístěn v rámu na skříni v sakristii katedrály.²⁵⁷

Na praporu je zachycen autentický stav sochy včetně jemné barevnosti. Na tmavém pozadí je umístěna Panna Marie s Ježíškem v náručí. Obklopena je zlatou paprscitou září. Oblečená je ve světlém šatě se zlatým okrajem, na hlavě má velkou, bohatě zdobenou korunu. Dítě je nahé, na hlavě má korunu a v ruce drží zlaté jablko. Po stranách hlavy má Panna Marie dvojici číslic, dávající dohromady letopočet 1672.²⁵⁸ [35]

6.2.1.6 Sv. Anna vyučuje Pannu Marii (1700 – kostel sv. Bartoloměje)

Obraz pochází z doby kolem roku 1700 od neznámého malíře.²⁵⁹ Z tmavé scény vyniká pouze figura sv. Anny, která v knize něco ukazuje malé Marii. Osvětleny jsou září vycházející z holubice v levém horním rohu. Anně přes rameno nakukuje pětice andělů. Anna má na sobě nákladně vypadající modré šaty s bílou látkou přes ramena. Vlasy má zahalené látkou. V levé ruce drží otevřenou knihu, ze které vyučuje svoji dceru. Panna Marie má na sobě jednoduché červené šaty, vlasy má rozpuštěné na zádech. Jednou rukou přidržuje knihu, do které zaujatě nahlíží. [36]

6.2.1.7 Madona (2/4 18. století – kostel sv. Anny)

Boční oltářík Panny Marie pochází z druhé čtvrtiny 18. století. Jde o rozměrově malý oltářík portálového typu.²⁶⁰ Hlavní obraz Madony lemují dva sloupky. Ty podpírají druhé patro, kde je v kasulovém rámu zobrazeno Seslání Ducha Svatého v podobě holubice. Oltář doprovázejí dvě menší sošky světic. [37]

Madonu představuje krásná mladá dívka v červených šatech, modrým pláštěm a lehkým závojem přes hlavu. Dítě drží vysoko a tiskne si jej na tvář. Přitom upřeně pozoruje diváka. Malý Ježíšek je nahý, sápe se na svou matku a rukou si přitahuje její obličej. [38]

²⁵⁷ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 108.

²⁵⁸ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 92.

²⁵⁹ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 96.

²⁶⁰ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

6.2.1.8 Sv. Anna Samotřetí (polovina 18. století – kostel sv. Anny)

Jde o portálový oltář podpíraný několika korintskými sloupy. Jeho vznik se datuje do doby kolem poloviny 18. století. Hlavní obraz zachycuje sv. Annu Samotřetí. V nástavci je umístěn menší obraz s sv. Růženu Liemskou.²⁶¹ [39]

Na hlavním obraze je vidět sedící sv. Anna ve zralém věku. Zamyšleně hledí k nebesům, kde se vznášejí malí andělé. Na klíně má malého Ježíška, kterého zavinuje do plenek. Ten se ale natahuje po mladé Panně Marii, jenž klečí před svou matkou. Na sobě má červené šaty a přes ně světle modrý plášť. S dítětem si navzájem hledí do očí. Za sv. Annou přihlíží mužská postava, nejspíše sv. Josef. Celá scéna se odehrává před jakousi budovou, na pozadí pohledu do širé krajiny. [40]

6.2.2 Nástěnné malby

6.2.2.1 Panna Marie s donátorkou (2. polovina 17. let 15. století – kaple sv. Barbory františkánského kláštera)

Kaple sv. Barbory byla postavena původně jako kapitulní síň kláštera spolu s ambitem v letech 1360–1380. Roku 1460 byla nově zaklenuta.²⁶² Malby v kapli pocházejí z 2. poloviny 17. let 15. století.²⁶³ Jejich donátorkou byla Anna Černochová. Jsou tvořeny třemi celky.

Freska na západní stěně zachycuje klečící donátorku s Pannou Marií a sv. Kateřinou před Bolestným Kristem, za kterým stojí sv. Barbora.²⁶⁴ Panna Marie jednou rukou ukazuje na klečící a mírně zmenšenou donátorku. Druhou ruku má zdviženou před ústa v gestu promluvy. Mezi skupinami postav se vine nápisová páska. [41]

²⁶¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

²⁶² Pavel Vlček, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 426.

²⁶³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 339.

²⁶⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 338.

6.2.2.2 Ukřižování (1574 – Radnice)

Ve velkém sále v prvním poschodí se nachází ve výklenku freska zachycující Ukřižování v pozadí s nejstarším pohledem na Plzeň. Freska je signována monogramem G. S. a letopočtem 1574 (nejspíše jde o Giovanniho de Statio).²⁶⁵

Ukřižování je zasazeno do lesnaté krajiny. Kristu na kříži přihlíží jeho matka Panna Marie, klečící Máří Magdaléna a Jan Evangelista. V pozadí za jakousi vodní hladinou je vidět opevněné město (Plzeň).

Panna Marie, stojící po Kristově pravici, je oděna v dobových šatech. Přes vlasy má jakousi bílou loktušku. Šaty má do odstínů červené nebo růžové. V rukou drží nejspíše bílý kapesníček. Upřeně se kouká do země nebo možná na Máří Magdalénu, která jí klečí u nohou a objímá kříž. [42]

6.2.2.3 Zvěstování Panně Marii (1580 – Chotěšovský dům)

Dům byl postaven v 2. polovině 16. století. V letech 1487–1782 sloužil jako plzeňská rezidence chotětovského kláštera. V 18. století byl dům upravován.²⁶⁶

Sál v prvním poschodí je zdoben iluzivními architektonickými rámci, apoštoly, evangelisty a archanděly v manýristickém pojetí. Mezi okny je zobrazen Kristus a naproti němu torzo výjevu Zvěstování Panně Marii.²⁶⁷ Fresky pocházejí z roku 1580.²⁶⁸ [43]

6.2.2.4 Panna Marie v záři (1600 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)

Ve Šternberské kapli se na jižní stěně nachází nástěnná malba Panny Marie v záři. Pochází z doby kolem roku 1600.²⁶⁹

Panna Marie je oděna ve svém typickém šatě. Na hlavě má nasazenou korunu, zpod které jí splývají rozpuštěné tmavé vlasy. Na levé ruce drží malého Krista a druhou mu podává nejspíše jablko. Kolem celé postavy je zářící mandorla zlaté barvy. Kalvárie na západním průčelí. [44]

²⁶⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 455.

²⁶⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 83.

²⁶⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 455.

²⁶⁸ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 83.

²⁶⁹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 91.

6.2.2.5 Madona plzeňská (1710? – biskupství)

Pokoje v prvním patře mají stropy zdobené štuky, jejich autorem je nejspíše Jakub Auguston. V pokoji, který sousedí s hlavním sálem, je v centru nástropní štukové výzdoby freska. Zachycuje obraz Plzeňské madony,²⁷⁰ je poškozený přemalbou.²⁷¹ Autorem fresky je nejspíše Jiří Matěj Netl.²⁷² [45]

6.2.2.6 Uvedení Panny Marie do chrámu (1737 – kostel sv. Anny)

Jde o největší freskový cyklus v Plzni.²⁷³ Autorství je podle malířského rukopisu přisuzováno Františku Juliu Luxovi. Vznik cyklu se klade před podzim roku 1735.²⁷⁴ Obsahem je apoteóza dominikánského řádu, hlavně světic, a okolnosti související se založením kláštera.²⁷⁵ Jednotlivé scény jsou orámovány štukovými rámcí.

Obraz má stejné kompoziční schéma jako v Kladrubech.²⁷⁶ Umístěn je v kostele sv. Anny na klenbě hlavní lodi.

Divák sleduje scénu z podhledu, jakoby stál pod schody, po jejichž patnácti stupních malá Marie vystoupala bez pomoci k chrámu. Panna Marie je vyobrazena už jako mladá dívka v bílých šatech a modrém plášti u vrcholu schodů. Má světlé vlasy a kolem hlavy svatozář z dvanácti hvězd. Pravou rukou jakoby ukazuje na svou hrud' a přijímá požehnání. Její matka Anna s knihou v ruce a sv. Jáchym opřený o berlu jí jdou v patách. Na konci schodiště na ně čeká velekněz a žehná Marii. Uvedení přihlíží zástup mužů, žen a andělů s hudebními nástroji a nápisovou páskou. Chrám je tvořen barokní architekturou. [46]

6.2.2.7 Mystické zasnoubení sv. Kateřiny (1737 – kostel sv. Anny)

Vyobrazení vychází z vize sv. Kateřiny Sienské. Ta byla členkou ženské větve dominikánského řádu, proto je často zobrazovaná s růžencem.²⁷⁷

²⁷⁰ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 84.

²⁷¹ Jaromír Kovář, Několik příspěvků k dějinám plzeňského baroku, in: *Minulost Plzně a Plzeňska III*, Plzeň 1960, s. 107.

²⁷² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 670.

²⁷³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 662.

²⁷⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 663.

²⁷⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 662.

²⁷⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 663.

Na fresce sv. Kateřina Sienská s trnovou korunou a hábitem dominikánek klečí na schodech před sedícím Kristem. Kristus jí na ruku, kterou přidržuje Panna Marie, navléká prsten. V druhé ruce drží světice lilii. U paty schodiště leží otevřená kniha a kadidelnice. V pozadí jsou vidět andělé s hudebními nástroji, světci a nejspíše sv. Dominik. Dále scéně přihlíží král David hrající na harfu. Panna Marie má přes hlavu a ramena přehozený světle modrý šátek. Pravou ruku si drží na prsou a milostivě shlíží na sv. Kateřinu. [47]

6.2.2.8 Panna Marie rozprostírá plášť a předává růžence (1737 – kostel sv. Anny)

Na šířku orientovaná freska se nachází nad kruchtou, nad varhanní skříní.

Panna Marie stojí na jakési kamenné kouli. Na sobě má jednoduché sandály, červené jednoduché šaty a modrý plášť se zlatou obrubou. Vlasy má sčesané na záda. Na tváři má Panna Marie výraz milé náklonnosti. Na hlavě má bohatě zdobenou korunu a v levé ruce, ve které drží dítě, přidržuje žezlo. Ježíšek je zachycen jako světlovlasý nahý chlapeček. Nad jeho hlavou je možné tušit svatozář několika hvězd.

Její plášť na obou stranách nadzvedávají vždy dva andělé. Po Mariině pravici jsou pod pláštěm zakryti mužští členové dominikánského řádu všech hodností a stáří doprovázeni holubicí Ducha Svatého. Vedle jejich skupiny roste nejspíše dub. Vlevo od Marie klečí ženské členky řádu. Za jejich zády stojí kostel. Ústřední dvojice dává zástupcům obou skupin růžence. Panna Marie obdarovává muže a Ježíšek ženy. U nohou světců a světic leží dvě knihy, lilie a pes s hořící pochodní a globem (symbol dominikánského řádu). [48]

6.2.2.9 Mystické zasnoubení sv. Kateřiny (1752 – klášter dominikánek)

Fresky v refektáři kláštera pocházejí od Andree Schindlera, který je signován na středním nástropním obraze spolu s letopočtem 1752.²⁷⁸ Většinou zachycují téma jídla nebo opakují témata z kostela.²⁷⁹

²⁷⁷ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 214.

²⁷⁸ Milada Suchá, *Plzeňské Klementinum (Historie jedné budovy)*, *Minulost Plzně a Plzeňska III*, Plzeň 1960, s. 153.

²⁷⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 666.

Scéna zachycuje Krista, který je jen částečně zakryt velkým kusem látky a je nakročen k ostatním postavám na obraze. V levé ruce drží kříž a pravou rukou podává prsten sv. Kateřině. Po Kateřině boku stojí Panna Marie. [49]

6.2.2.10 Předání růženců s Pannou Marií (1752 – klášter dominikánek)

Panna Marie s dítětem na levé ruce stojí přikrčená na globu. Je oblečená v dlouhých jednoduchých šatech, zpod kterých jí vyčuhuje špička pravé nohy. Na záda má připnutý dlouhý, rozevlátý plášť. Chlapec je zakryt pouze v bederní roušce. Matka i dítě předávají růžence, každý jedné světici po pravé a levé straně. Po stranách výjevu je vidět dvě hlavy na každé straně, možná přihlížející andělé. Světice mají volně změněné atributy. [50]

6.2.3 Iluminace

6.2.3.1 Klanění tří králů a Adorace děčka, (1405 – kostel sv. Bartoloměje)

Misál Jana Strniště z Jablonné je latinsky psaný, rozměrů 432x311 mm a pochází z doby kolem roku 1405. Text je rozdělen do dvou sloupců na 228 fóliích pergamenu.

Původně byl vytvořen pro jeden z pražských klášterů.²⁸⁰ V Plzni se objevuje roku 1446 v inventáři kostela sv. Bartoloměje. Oltáři sv. Mikuláše jej věnoval Jan Strniště z Jablonné.

Misál je zdoben devíti figurálními iniciálami. V temporální části se nacházejí iluminované svátky vánoční. Na foliu 26V je zobracena „Adorace děčka“. V iniciále folia 31V je zachycen výjev Klanění tří králů.²⁸¹ Iluminace jsou dokladem vrcholného krásného slohu českého knižního malířství.²⁸² Za autora je považován mistr Hasenburského misálu.²⁸³

Klanění tří králů se účastní pouze nejdůležitější postavy. Panna Marie sedí, na klíně přidržuje nahého Ježíška. Celou její figuru zakrývá dlouhý, bohatě řasený plášť, který neprozrazuje nic z její postavy. Dítě se naklání ke klečícímu králi a vztahuje

²⁸⁰ František Kavka, Jaroslav Pešina (ed.). *České umění gotické 1350-1420*. Praha 1970, s. 228.

²⁸¹ František Kavka, Jaroslav Pešina (ed.). *České umění gotické 1350-1420*. Praha 1970, s. 229.

²⁸² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 347.

²⁸³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 349.

ruce po daru, který mu král nabízí. Zbylí dva králové stojí v pozadí, přihlížejí a nejspíše diskutují. [51]

Panna Marie klečí v modrých šatech před ležícím nahým dítětem. Má světlé vlasy a kolem hlavy velkou, kruhovou, zlatou svatozář. Ježíšek leží ve zlaté záři. Nad dítětem jsou vidět hlavy krávy a osla. Panna Marie je schovaná pod přístřeškem. [52]

6.2.3.2 Adorace novorozenému Kristu Panny Marie (1412 – kostel sv. Bartoloměje)

Zimní antifonář plzeňského faráře Mikuláše je latinský hudební rukopis pocházející z roku 1412, jeho vazba je z roku 1519. Je psán minuskulou, obsahuje 304 fólií pergamenu o rozměrech 549x366 mm.

Maliřská výzdoba má vysokou kvalitu. Jedna z figurálních iluminací zachycuje Adoraci novorozenému Kristu Panny Marie.²⁸⁴

Panna Marie klečí v jednoduchých dlouhých šatech, ruce má sepjaté k modlitbě a kolem hlavy má výraznou svatozář. Shlíží na malé dítě u svých nohou. Novorozenec leží v kotouči záře s dlouhými paprsky. Za Pannou Marie je vidět hlavy krávy a osla. [53]

6.2.3.3 Soslání Ducha Svatého a Nanebevstoupení Krista (1485 – kostel sv. Bartoloměje)

Plzeňský misál Víta soukeníka z roku 1485 je psaný latinsky, bastardou ve dvou sloupcích. Obsahuje 366 fólií o rozměrech 694x269 mm.²⁸⁵ Byl zhotoven pro oltář založený k počtě Panny Marie roku 1485, který rovněž zřídil Vít soukeník v kostele sv. Bartoloměje.²⁸⁶ Rukopis se přičítá Valentinu Nohovi nebo jeho dílně.

V temporálu, který obsahuje Svatodušní svátky je v iniciále usazená Panna Marie mezi apoštoly²⁸⁷ a Nanebevstoupení Krista.

²⁸⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 352.

²⁸⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 351.

²⁸⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 306.

²⁸⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 351.

Panna Marie sedí mezi apoštoly s knihou v ruce a hovoří s nimi. Jeden z nich odpovídá a ostatní přihlížejí. Těto rozmluvě žehná holubice Ducha Svatého, která se vznáší nad skupinou. Všichni, včetně holubice, mají kolem hlavy velkou zlatou svatozář. Marie má na sobě červené šaty, ale celá je zahalená ve velkém modrém plášti. Apoštolové jsou oblečeni do podobně zářivých barev. [54]

Postavy z předchozí iluminace stojí na skalnatém pozadí a vzhlíží k nebi. V oblacích jsou vidět Kristovy bosé nohy a spodní část modrého oděvu. Panna Marie se modlí a na tváři má lehký úsměv. Apoštol naproti ní mírně ukazuje vzhůru. [55]

6.2.3.4 Panna Marie ochránitelka a Klanění tří králů (1527 – kostel sv. Bartoloměje)

Plzeňský graduál Pavla Mělnického pochází z roku 1527 a je psaný minuskulou v latinském jazyce. Z 351 folií pergamenu je řada vyřezaných. Autorem je Pavel Mělnický, který měl v letech 1490–1530 v Praze dílnu produkující liturgické rukopisy. Plzeňský graduál byl určen přímo do kostela sv. Bartoloměje a na zaplacení jeho iluminací se podíleli plzeňští měšťané.

Na výtvarné složce se podílelo více iluminátorů. Jednou z iluminací je Panna Marie jako ochránitelka s prosebníky pod pláštěm²⁸⁸ a další Klanění tří králů.

Panna Marie je výrazně vyšší než ostatní figury. Rukama rozprostírá svůj modrý plášť, pod kterým jsou vidět lidé v drahých pláštích. Panna Marie má přes červené šaty v pase zlatý opasek. Přes ramena jí splývají kudrnaté světlé vlasy. Na hlavě má zlatou korunu a kolem ní svatozář. [56]

Iluminace Klanění tří králů je velmi detailně provedena. Panna Marie sedí ve stejném oděvu jako na předchozí iluminaci. Na klíně má Ježíška, hlavu má odvrácenou a levou rukou přijímá dar od krále, který klečí před nimi. Zbylí dva králové stojí se svými dary v rukou. Vzdálenější z nich ukazuje druhému na přístřešek, který je vidět v pozadí. Králové mají na sobě nákladné oděvy, klečící král si před Kristem sundal korunu a položil ji na zem k Mariiným nohám. [57]

6.2.3.5 Panna Marie Vítězná a Madona (1669)

Panna Marie vítězná je zachycena na mědirytině univerzitní teze Františka Houstného nazvané Oslava „vždy katolické a vítězné“ Plzně. František Houstný tak

²⁸⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 353.

upozorňoval městskou radu rodného města na svou magisterskou obhajobu filosofie na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Výtvarné ztvárnění navrhl Jan Bartoloměj Klose a graficky jej ztvárnil Philipp Kilián.²⁸⁹ [58]

Teze zobrazuje bránu s uvedením obhajovaných tezí, personifikací vítězné Plzně, bitevní scény, „oživlé“ figury z městského znaku, bojující Minervu a anděly.²⁹⁰ Panna Marie stojí v levém dolním rohu. Na sobě má pouze jednoduché šaty s kratšími rukávy. V rukou drží dlouhý oštěpem a probodává jím draka, na kterém stojí. [59] Vedle ní stojí František Houstný a pozoruje děje.

Shora tezi posvěcuje holubice Ducha Svatého. Po jejích stranách se v oblacích vznášejí svatí. Na levé straně jsou zachyceni mužští plzeňští patroni. Vpravo jsou ženské světice. V jejich čele je Madona. Poměrně velké dítě drží na pravé straně. Na hlavě má korunu, zpod které jí přes vlasy splývá závoj.²⁹¹ [60]

6.2.3.6 Korunování Panny Marie (1745 – františkánský klášter)

Jde o kresbu v kronice františkánského kláštera Protocollum Conventus Pilsnensis z roku 1745.²⁹²

Na kresbě je zachycen františkánský klášter s kostelem Nanebevzetí Panny Marie bez okolní zástavby. Nad klášterem andělé vynášejí na oblacích Pannu Marii. Marie sedí, u nohou má tenký srpek měsíce a kolem hlavy svatozář se dvanácti hvězdami. Pravou ruku pozvedá nad hlavu a sleduje ji pohledem. Nad Pannou čeká v oblacích Ježíš Kristus s korunou. [61]

²⁸⁹ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 31.

²⁹⁰ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 31

²⁹¹ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 32

²⁹² Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 17.

6.3 Památky uměleckého řemesla

6.3.1 Stříbrný zlacený pohár (1489 – kostel sv. Bartoloměje)

Pohár je zanesen v inventáři kostela sv. Bartoloměje z roku 1588. Je označen letopočtem 1489 a jménem donátorky Kateřiny Zelenickowe a nejspíše jde o plzeňskou provenienci.

Šesti laločnatá noha má na sobě jemně litý vegetabilní reliéf. Plochý, široký ořech vybíhá do hranolovitých výstupků ukončených emailovými písmeny MARIA. Hladká nálevková kupa je vsazená do koše z lité mřížky.²⁹³ [62]

6.3.2 Medaile s Pannou Marií (1621)

Stříbrná medaile byla ražena roku 1621 na památku osvobození města od generála Mansfelda.²⁹⁴

Panna Marie stojí na srpku měsíce, na pravé ruce drží Ježíška. V levé ruce má žezlo a na hlavě korunu. Panna Marie i Ježíšek mají kolem hlavy svatozář. Po okraji medaile je nápis „Patrona catholicae civitatis Pilsnensis fidelissima“. Na rubové straně je přes celou medaili nápis. [63]

6.3.3 Medailon Panny Marie (1760 – Františkánský klášter)

Medailon je součástí skříňových hodin z období kolem roku 1760. Původně byly součástí mobiliáře františkánského kláštera. Jsou vyrobeny z lakovaného dřeva se zlacenými aplikacemi a jsou výsledkem práce několika autorů. [64]

Medailonek je proveden olejomalbou.²⁹⁵ Zobrazeno je pouze poprsí. Marie je oblečená v červených šatech s dlouhými rukávy, přes hlavu má nažloutlý šál a levou rukou si přidržuje modrý plášť kolem ramen. Panna Marie shlíží z horní části hodin. [65]

²⁹³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 360.

²⁹⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 511.

²⁹⁵ Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.), *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 260.

7 Památky mariánského kultu v Plzni – známé z pramenů

7.1 Korunování Panny Marie (inventář 1588 – kostel sv. Bartoloměje)

Stříbrný obraz Korunování Panny Marie je zapsán v inventáři kostela sv. Bartoloměje z roku 1588.²⁹⁶

7.2 Panna Marie (inventář 1588 – dominikánský klášter)

Zmínka o stříbrném obraze Panny Marie v inventáři dominikánského kláštera z roku 1588.

7.3 Oltář Panny Marie Růžencové (1602 – kostel sv. Markéty)

Oltář v kostele sv. Markéty pochází z roku 1602. Z téhož roku pochází zmínka o zřízení Bratrstva růžence blahoslavené Panny Marie.²⁹⁷ Oltář byl umístěn v presbytáři na evangelijní straně.²⁹⁸

7.4 Oltář Panny Marie Klatovské (1669 kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Oltář s obrazem Panny Marie klatovské byl pořízen roku 1669.²⁹⁹ V polovině 18. století byl umístěn na epištolní straně kostela.³⁰⁰

Panna Marie Klatovská je kopií obrazu z italské osady Re. Roku bezbožník rouhající se Panně Marii po obraze hodil kámen. Marie na obraze začala z místa dopadu kamene krvácet.³⁰¹ Do Klatov se kopie krvácejícího obrazu dostala jako rodinné dědictví kominíka Bartoloměje Rizzottiho, který se v Klatovech usadil roku 1650.³⁰² Nejdříve byl obraz uctíván v domě kominíka.³⁰³ Po jeho smrti přešel do vlastnictví jeho schovanky Anny a jejího manžela. Manžel se dostal do finančních potíží a zamýšlel

²⁹⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 305.

²⁹⁷ Josef Strnad, *Dějiny kláštera dominikánského v Plzni: (1300–1785)*, Plzeň 1896, s. 24.

²⁹⁸ Josef Strnad, *Dějiny kláštera dominikánského v Plzni: (1300–1785)*, Plzeň 1896, s. 25.

²⁹⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 683.

³⁰⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 682.

³⁰¹ Jan Z. Laš, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 6.

³⁰² Jan Z. Laš, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 8.

³⁰³ Jan Z. Laš, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 7.

obraz prodat.³⁰⁴ Ale roku 1685 začala kopie italského obrazu krváčet.³⁰⁵ Duchovní jej proto přenesl do kostela.³⁰⁶ Následovalo dlouhé zjišťování a ověřování pravosti zázraku mnoha uzdravení, která s ním byla spojena. Obraz byl 6. září 1685 prohlášen za milostný a byl vystaven na oltáři.³⁰⁷

Obraz má jasný byzantský ráz. Panna Marie má plášť poset hvězdami a iniciálami. Ve tváři má smutný skoro přísný výraz. Na hlavě má plastickou korunu s barevnými kameny. Ježíšek, ve starším věku a dobovém oděvu, pravou rukou žehná a v levici drží štítek s nápisem „v klíně matky jest moudrost otce“. V rozích obrazu jsou postavy ženy a muže, oděni jsou v krojích ze 17. století. Mezi nimi jsou nataženy dvě nápisové pásky. [63]

7.5 Bolestná Panna Marie (počátek 18. století – kostel Nanebevzetí Panna Marie)

Boční oltář Černé Madony pochází z počátku 18. století. Po stranách byly umístěny reliéfy s postavami Krista Trpitele a Bolestné Panny Marie z tepaného stříbrného a zlatého plechu. Byl umístěn v kapli Nejsvětější Trojice.³⁰⁸ V době totality byla na oltáři osazena Černá Panna Marie z Hájku.³⁰⁹ [67]

7.6 Ukřižování (1730 – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Socha byla umístěna ve vstupních prostorách a pocházela z roku 1730.³¹⁰

7.7 Panny Marie s archandělem Gabrielem (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Sousoší bylo podle inventáře z roku 1730 součástí 11. z 33 oltářů.³¹¹

³⁰⁴ Jan Z. Laš, *O milostném obrazu Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 9.

³⁰⁵ Jan Z. Laš, *O milostném obrazu Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 10.

³⁰⁶ Jan Z. Laš, *O milostném obrazu Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 11.

³⁰⁷ Jan Z. Laš, *O milostném obrazu Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933, s. 13.

³⁰⁸ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

³⁰⁹ Pavla Budilová (ed.), *Františkáni v Plzni: 1293-2010*. Plzeň 2011, s. 18.

³¹⁰ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

³¹¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

7.8 Drobnější Kalvárie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Visela na 13. oltáři. Její součástí byla i socha Panny Marie a sv. Jana. Je zmíněna v inventáři z roku 1730.³¹²

7.9 Tři králové a Narození Páně (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Obrazy byly součástí starého oltáře Tří králů. Hlavní obraz odpovídá zasvěcení oltáře. Menší obraz Narození Páně měl být, podle inventáře (1730), vyřezán z kosti.³¹³

7.10 Panna Marie Bolestná s Ježíšem na klíně (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Inventář kostela sv. Bartoloměje z roku 1730 tvrdí, že součástí oltáře Panny Marie Bolestné byla socha Panny Marie Bolestné s Ježíšem na klíně (Pieta). Socha měla mít na hlavě velkou pozlacenou korunu.³¹⁴

7.11 Panna Marie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Součástí staršího oltáře měla být socha Panny Marie a další sochařská výzdoba.³¹⁵

7.12 Ukřižování (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

V inventáři z roku 1730 je u Černého oltáře uvedena pouze sochařská výzdoba. Na oltáři měl být umístěn velký krucifix a Pannou Marií a sv. Janem.³¹⁶

7.13 Panna Marie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Inventář 1730 oltář sv. Alžběty velká socha Panny Marie³¹⁷

³¹² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³¹³ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³¹⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³¹⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 679.

³¹⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 679.

³¹⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 679.

7.14 Panna Marie Karlovská (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Oltář Všech Svatých byl zdoben obrazem Všech Svatých. Místo tabernáku měl viset obraz Panny Marie Karlovské.³¹⁸ Jde o typ Panny Marie Gravida. Originál byl původně majetkem staroměstského malíře Jana Claudia Monna. Malíř jej věnoval novoknězi, který rose dal k řádu augustiniánů kanovníků (v Praze na Karlově) roku 1696. Roku 1697 vytvořil malíř Jan Jiří Heintsch kopii.³¹⁹ V témž roce byl obraz umístěn na oltář Navštívení Panny Marie a kopie pak na oltář v kapli Srdce Panny Marie. Později byl oltář s obrazem Panny Marie Karlovské prohlášen privilegovaným a byla k němu určena pobožnost. Brzy byl označován za zázračný a byly zhotovovány grafické kopie. Roku 1707 arcibiskup Jan Josef z Breunerů se přel s opatem kláštera o odstranění obrazu.³²⁰ Opat se bránil a hájil úctu k obrazu. Spory byly vleklé a složité. Nakonec zvítězili pražští augustiniáni.³²¹ [68]

7.15 Kalvárie (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Na oltáři Proměnění Páně byla za sklem umístěna Kalvárie s Ukřižováním.³²²

7.16 Panna Marie (inventář 1730 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)

Na gotickém hlavním oltáři Šternberské kaple se nacházela socha Panny Marie, sv. Bartoloměje a sv. Barbory.³²³ Socha měla být velká a dřevěná. V náručí nesla Ježíška. Zapsána je v inventáři z roku 1730³²⁴ a 1765.³²⁵ Poslední zmíněný inventář ale tvrdí, že socha na tomto oltáři je gotického původu.³²⁶ V nástavci byla socha vzkříšeného Krista.³²⁷

³¹⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 679.

³¹⁹ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 71.

³²⁰ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 72.

³²¹ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 76.

³²² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 679.

³²³ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 104.

³²⁴ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³²⁵ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 48.

³²⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 307.

³²⁷ Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 104.

7.17 Nanebevzetí Panny Marie a Panna Marie Klatovská (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Oltář sv. Barbory je zanesen v inventáři kostela sv. Bartoloměje z roku 1730. Jeho součástí měl být menší obraz Nanebevzetí Panny Marie. Uprostřed, v místě tabernáku, byl zavěšen zasklený obraz Panny Marie Klatovské (originál zázračný, z pol. 17. století).³²⁸ [66]

7.18 Panna Marie Bolestná (inventář 1730 – kostel sv. Bartoloměje)

Inventář z roku 1730 tvrdí, že na oltáři sv. Kateřiny nad sochou sv. Kateřiny visel obraz Panny Marie bolestné.³²⁹

7.19 Panna Marie Růžencová (1735 – kostel sv. Anny)

V roce vysvěcení kostela (1735) byl boční oltář Panny Marie Růžencové umístěn vedle hlavního oltáře.³³⁰

7.20 Panna Marie (1738? – kostel sv. Markéty)

Klášterní kronika Epitonee roku 1738 v kapitole „De imaginibus“ popisuje „prastarý“ obraz Panny Marie, který měl být tři lokty vysoký a široký. Roku 1792 byl z téhož kostela přestěhován do Kožlan oltář Panny Marie.³³¹

7.21 Bolestná Matka Boží s mrtvým Kristem na klíně (přenesen 1746 – kostel sv. Bartoloměje)

Inventář z roku 1765 se zmiňuje o obraze Bolestné Matky Boží s mrtvým Kristem na klíně, který byl roku 1746 přenesen z kostela Všech Svatých. Lidé ho tehdy

³²⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³²⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³³⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 681.

³³¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 680.

označovali za zázračný.³³² Podle soupisu obrazů z roku 1765 visel pod obrazem sv. Rodiny v černém rámu.³³³

7.22 Nanebevzetí Panny Marie (2/3 18. století – kostel sv. Anna)

Oltář sv. Aloise byl jedním z dvojice oltářů z druhé třetiny 18. století.³³⁴ Stál u epištolní strany kostela.³³⁵ Panelový oltář, s pilastry a karyatidami po stranách měl v nástavci zobrazení Nanebevzetí Panny Marie.³³⁶

7.23 Panna Marie Klatovská (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Milostný obraz byl v polovině 18. století zavěšený nad oltářem sv. Antonína v kostele Nanebevzetí Panny Marie.³³⁷ [66]

7.24 Panna Marie (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Milostná socha byla polovina 18. století umístěna v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Je uvedena v kronice františkánského kláštera z roku 1745 pod označením „gratiosae imagines“.³³⁸

7.25 Oltář Panny Marie Czenstochovské (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

V polovině 18. století stál oltář na evangelijní straně.³³⁹ Madona původem z Polska³⁴⁰ je typem Hodegetria.³⁴¹

³³² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 333.

³³³ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 30.

³³⁴ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

³³⁵ Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 251.

³³⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 95.

³³⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 682.

³³⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 682.

³³⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 682.

³⁴⁰ Veronika Poláková, *Černé Madony v Čechách* (bakalářská práce), FF katedra Dějin Umění, Univerzita Palackého v Olomouci, s. 11. <https://theses.cz/id/7xx43l/bakalarka.pdf> (Vyhledáno dne: 3. 3. 2016).

Na zeleném pozadí je zachycena černá Panna Marie s černým Ježíškem. Panna Marie má na sobě modrý plášť se zlatým lemem, který má přetažen i přes hlavu. Ježíška drží v levé ruce, ten má na sobě červené šaty. Pravou rukou žehná a v levé drží zelenou krabičku. Oba mají kolem hlavy kruhové svatozáře zlaté barvy, Panny Marie má navíc ještě na čele malou hvězdu. Na obličejí má na pravé tváři tři šrámy. [69]

7.26 Oltář Panny Marie andělské (polovina 18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Je zapsán jako součást vybavení kostela Nanebevzetí Panny Marie ve františkánské kronice zachycující inventář poloviny 18. století.³⁴²

7.27 Panna Marie a Kristus (po 1755 – Sedláčková ulice)

Dům v Sedláčkově ulici č. p. 249 před husitskými válkami patřil židovské rodině.³⁴³ Roku 1755 se stal vlastníkem Fabián Stehlík z Čenkova. Po barokní přestavbě byl nad římsu umístěn freskový obraz v barokním oválu. Zachycoval Pannu Marii a Krista, s hrozny vína po stranách. Dům byl roku 1914 zbořen a nahrazen zcela novým.³⁴⁴

7.28 Rodina Kristova (soupis 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)

Na epištolní straně³⁴⁵ Šternberská kaple byl umístěn „starý“ obraz.³⁴⁶ Je zmíněn v soupisu obrazů z roku 1765 a visel v černém rámu.³⁴⁷

7.29 Smrt sv. Josefa (soupis 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)

Soupis obrazů (1765) uvádí, že na evangelijní straně Šternberské kaple visel obraz zachycující sv. Josefa na smrtelné posteli. Spolu s ním byl na obraze Ježíš Kristus, Panna Marie, andělé a všichni svatí.³⁴⁸

³⁴¹ Veronika Poláková, *Černé Madony v Čechách* (bakalářská práce), FF katedra Dějin Umění, Univerzita Palackého v Olomouci, s. 18. <https://theses.cz/id/7xx43l/bakalarka.pdf> (Vyhledáno dne: 3. 3. 2016).

³⁴² Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 682.

³⁴³ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 237.

³⁴⁴ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 238.

³⁴⁵ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 30.

³⁴⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 307.

³⁴⁷ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 30.

7.30 Matka Neposkvrněného početí (inventář 1765 – Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje)

Ve Šternberské kapli byly ukládány i sochy, které se využívaly pouze příležitostně.³⁴⁹ Většinou s vlastními podstavci. Mezi nimi zde měla být i socha „blahoslavené Matky Neposkvrněného početí“, zanesená v inventáři z roku 1765.³⁵⁰

7.31 Bolestná Panna Marie (18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Po stranách vstupního dvora byly původně umístěny sochy, mezi nimiž byla i socha Bolestné Panny Marie z 18. století.³⁵¹

7.32 Panna Marie (18. století – kostel Nanebevzetí Panny Marie)

Původem z 18. století, byla umístěna ve skříni na sloupech v kapli sv. Antonína.³⁵²

7.33 Panna Marie s Ježíšem (františkánský klášter)

V jižní části křížové chodby františkánského kláštera byla umístěna barokní socha Panny Marie s Ježíškem v zasklené (rokokové³⁵³) skříni.³⁵⁴

7.34 Ukřižování (kostel sv. Bartoloměje)

Šlo o pozlacený obraz na oltáři sv. Ducha. Obraz zachycoval výjev Ukřižování, jehož součástí byla i Panna Marie a apoštol Jan.³⁵⁵

7.35 Obraz sv. Anny Samotřetí (kostel sv. Bartoloměje)

oltáře sv. Tomáše³⁵⁶

³⁴⁸ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 30.

³⁴⁹ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 30.

³⁵⁰ Ladislav Lábek, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924, s. 49.

³⁵¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 94.

³⁵² Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*, Praha 1980, s. 93.

³⁵³ Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 246.

³⁵⁴ Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 22.

³⁵⁵ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 307.

7.36 Obraz Navštívení (kostel sv. Bartoloměje)

Oltář sv. Blažeje³⁵⁷

7.37 Navštívení Panny Marie (po třicetileté válce? – kostel sv. Bartoloměje)

Větší obraz Navštívení Panny Marie byl na oltáři sv. Šimona a Judy.³⁵⁸

7.38 Panna Marie Boleslavská (po třicetileté válce?)

Obraz visel nad oltářem sv. Kateřiny³⁵⁹

7.39 Panna Marie plzeňská (kaple sv. Václava)

Špitál s kostelem sv. Máří Magdalény byl na předměstí často v ohrožení. Proto se špitál po Třicetileté válce přesunul dovnitř hradeb, do blízkosti dominikánského kláštera (kaplanský dům). V této souvislosti byla vysvěcena i nová kaple sv. Václava.³⁶⁰

Součástí Černožlatého oltáře bylo pět soch spolu s obrazem Panny Marie plzeňské, jeden loket vysoký.³⁶¹

7.40 Kristus se loučí s Pannou Marií (hřbitov u kostela sv. Bartoloměje)

Sousoší bylo umístěno ve výklenku na hřbitově kolem kostela sv. Bartoloměje.³⁶²

7.41 Panna Marie a monogram (Náměstí republiky)

Štít domu na Náměstí republiky č. p. 133 zdobí nad prostředním oknem mělká nika. V té je umístěn nízký reliéf Panny Marie a její monogram.³⁶³

³⁵⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 307.

³⁵⁷ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 307.

³⁵⁸ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³⁵⁹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 678.

³⁶⁰ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 547.

³⁶¹ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 684.

³⁶² Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 239.

³⁶³ Petr Mazný, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015, s. 41.

8 Ikonografické typy Panny Marie v Plzni

V této kapitole budou uvedeny stručné charakteristiky ikonografických typů, které byly používány v Plzni. Seřazeny budou chronologicky, podle výskytu ve městě.

Madona s Ježíškem je nejčastějším způsobem vyobrazení Panny Marie. Nejstarší zobrazení Panny Marie s malým Ježíškem na ruce je z Rabulova kodexu. Do západního umění se tento typ dostal během období ikonoklasmu. Někdy bývá označována jako „Hodegetria“.³⁶⁴ Madona je označení pro trůnící (i stojící) Pannu Marii s Ježíšem.³⁶⁵ Kult madon souvisí buď s úctou k Panně Marii, nebo ke Kristovu tělu, které matka vystavuje pohledu věřících³⁶⁶ a připomíná jim tak Kristovu oběť pro lidstvo.

Klanění (adorace) Panny Marie novorozenému Kristu vychází z vidění sv. Brigity Švedské, která roku 1370 navštívila Betlém. Podle popisu vidiny Marie vše přichystala na porod, klekla si a modlila se. Během modlitby se narodil Ježíš obklopený světlem. Sv. Brigita popisuje takové detaily, jako jsou třeba světlé vlasy Bohorodičky.³⁶⁷ Světlé vlasy mají i obě klanějící se Marie z plzeňských iluminací.

Tři králové (mudrci), kteří se přišli poklonit novorozenému Kristu, jsou zobrazováni v drahých a orientálních oděvech. V renesanci jsou oblečeni podle soudobé módy. Většinou se drží ve stejném postavení. Nejstarší (označován jako Kašpar) klečí před Kristem a má sundanou korunu. Ostatní stojí s dary za ním.³⁶⁸ V 16. století bývají schránky na dary zobrazovány jako složité zlatnické práce.³⁶⁹ Ježíšek bývá položen v jeslích nebo jej Panna Marie drží na klíně.³⁷⁰ V 17. století Panna Marie na výjevech Klanění tří králů stojí.³⁷¹

Původním posláním vyobrazení Ukřižování Krista s Pannou Marií bylo zachycení okamžiku, kdy Kristus svěřil svou matku do péče sv. Jana. Na dřívějších vyobrazeních

³⁶⁴M. Lechner, heslo: Maria, Marienbild, in: Günter Bandmann a Engelbert Kirschbaum, *Lexikon der christlichen Ikonographie III*. Rom 1994, s. 159–160.

³⁶⁵ Mariánská ikonografie, in: Oldřich J. Blažiček a Jiří Kropáček, *Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Praha 1991, s. 125.

³⁶⁶ Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 315.

³⁶⁷ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 294.

³⁶⁸ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 218.

³⁶⁹ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 219.

³⁷⁰ Tři králové, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁷¹ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 218.

byl Kristus na kříži ještě živý, až později se začal objevovat jako mrtvý s ranou v boku. V souvislosti s tím se výraz Panny Marie a sv. Jana stal naturalističtější v zachycení zármutku. Panna Marie v těchto scénách zaujímá postavení po pravé ruce Kristově. Tvář má většinou odvrácenou, někdy i pláče. Omdlévání Panny Marie vzešlo ze středověkých kázání a mystických spisů. Na Tridentuském koncilu bylo téma omdlévání zavrženo, proto se s ním po polovině 16. století setkáváme jen zřídka.³⁷²

K seslání Ducha Svatého došlo deset dní po Kristově Nanebevstoupení. Dvanáct apoštolů sedí většinou kolem stolu. Uprostřed skupiny bývá Panna Marie. Nad jejich hlavou se vznáší holubice Ducha Svatého. Od ní vedou ohnivé jazyky k hlavám apoštolů a Marie. Někdy může dvanáct postav v různých oděvech symbolizovat dvanáct národů. Scéna je chápána i jako vznik církve,³⁷³ kterou zde symbolizuje Panna Marie.³⁷⁴

Nanebevstoupení následovalo čtyřicátý den po Kristově vzkříšení. Kristus se na vyobrazeních vznáší na oblaku, někdy je obklopen anděly. Občas jsou vidět už jen chodidla vznášející se nad hlavami dvanácti (jedenáct) přihlížejících apoštolů.³⁷⁵ Přítomna bývá i Panna Marie symbolizující církev. Vedle Ježíšovi matky stojí většinou sv. Petr a Pavel.³⁷⁶

Bolestná Panna Marie je zobrazení spolutrpiteřství s Kristem. Objevuje se od 11. století a hlavními šířiteli byli servité. V italském malířství (hlavně) 16. a 17. století bývá někdy zčásti zahalená závojem, se smutnou tváří.³⁷⁷

Panna Marie pod svým pláštěm ukrývá prosebníky.³⁷⁸ Panna Marie, nebo andělé rozprostírá plášť na obě dvě strany a chrání tak duše i těla prosebníků.³⁷⁹ Plášť symbolizující ochranu se používal už ve starověku, využívalo jej i byzantské umění. Na západě se dočkal obliby ve 13. století, hlavně u řeholních řádů a laických

³⁷² James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 460.

³⁷³ Seslání Ducha Svatého, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁷⁴ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 404.

³⁷⁵ Nanebevstoupení Páně, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁷⁶ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 292.

³⁷⁷ Bolestná Panna Marie, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁷⁸ Plášť, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁷⁹ Karl Künstle, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau 1928, s. 635.

charitativních bratrstev.³⁸⁰ Jen málo se ale vyskytuje v protireformačním období.³⁸¹ Často bývá tento výjev spojován s předáním růženců.

Svatá Anna Samotřetí je za typ zobrazení Svaté rodiny. Účastníky jsou Anna (babička), Panna Marie (matka) a Ježíšek (dítě). Scéna byla oblíbená v severní Evropě a Německu v 15. a 16. století. Trojice povětšinou sedí vedle sebe s dítětem uprostřed.³⁸²

Zvěstování Panně Marii zachycuje okamžik, kdy archanděl Gabriel přišel k Panně Marii, aby jí prozradil, že počne z Ducha Svatého. Je několik pozic, ve kterých se Panna Marie nachází při Zvěstování. Nejčastěji klečí a modlí se nebo si čte. Svátek zvěstování byl slaven jako jeden z prvních, zmínky o něm pocházejí už z první poloviny 7. století.³⁸³ Často je výjev doprovázen nápisovou páskou, která zachycuje andělova slova začínající „Ave Marie“, hlavně v nizozemském malířství. Archanděl většinou klečí před Pannou Marií. V protireformačním období je časté, že se snáší na oblaku. V téže době je také někdy doprovázen dalšími anděly. Dějiště bývá zasazeno do exteriéru (italské renesanční malířství) nebo interiéru církevních staveb (severské umění).³⁸⁴ Od konce 16. století se upouští od staveb a na pozadí se objevují spíše oblaka jako připomínka nebe.³⁸⁵

Korunování Panny Marie bývá nejčastěji završením narativního cyklu o jejím životě. Od 13. století se vyskytuje také jako samostatná nenarativní scéna. Nejčastěji Pannu Marii korunuje její syn, v italském malířství 15. století Pannu korunuje sám Bůh Otec. Poslední možností je korunovace Nejsvětější Trojicí, přičemž korunu drží Kristus, někdy společně s Bohem Otcem. Panna Marie je většinou velmi bohatě oblečena, jako královna nebes. Někdy mohou scéně přihlížet andělé, patriciové, církevní otcové, mučedníci a světci. V protireformačním období je téma nahrazováno Neposkvrněným

³⁸⁰ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 325.

³⁸¹ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 326.

³⁸² James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 337.

³⁸³ Zvěstování Páně, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁸⁴ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 506.

³⁸⁵ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 507.

početím Panny Marie.³⁸⁶ Korunovace je završením její slávy a důstojnosti. Často bývá spojováno s Nanebevzetím.³⁸⁷

Motiv Panny Marie Růžencové má základy ve vidění sv. Dominika. V něm trůnící Panna Marie s Ježíškem předává sv. Dominikovi šňůrku s kuličkami. Úcta k růženci se rozšířila na konci 15. století. Jedním typem zobrazení Panny Marie Růžencové je Panna Marie v mandorle z růžových květů. Od 16. století se pak využíval spíše námět s viděním sv. Dominika, hlavně v dílech pro dominikánský řád. Hojně bylo toto zobrazení prosazováno protireformačním uměním, jako boj proti protestantismu. Později sv. Dominika doprovází Kateřina Sienská, která také přijímá od Panny Marie růženec.³⁸⁸ Růžencové obrazy bývají většinou dary růžencových bratrstev.³⁸⁹

Immaculata je latinský výraz pro Neposkvrněnou Pannu Marii.³⁹⁰ Souvisí s tezí, že Panna Marie byla už při svém zplození uchráněna dědičného hříchu.³⁹¹ Neposkvrněné početí Panny Marie obhajovali františkáni. Ve 12. a 13. století se o pravdivosti této teze hodně diskutovalo, v následujících století se jí dostalo několika schválení. V 16. století bylo Neposkvrněné početí zobrazováno jako Panna Marie klečící pře Bohem Otcem v nebesích a na zemi diskutují teologové a učenci.³⁹² V 17. století byl na základě podpory Neposkvrněného početí protireformací vytvořen nový typ zobrazení tohoto tématu. Tento typ definoval Francisco Pacheco. Dvanáctiletá Panna Marie v bílém šatě a modrém plášti, s rukama na prsou nebo sepjatýma k modlitbě, stojící na srpku měsíce má kolem pasu františkánský provaz se třemi uzly. Stejně jako Apokalyptická ženy má kolem hlavy dvanáct hvězd.³⁹³

Na Útěk do Egypta se Svatá rodina vydala, aby unikla nebezpečí, které jim hrozilo od Heroda. Panna Marie jede s dítětem na oslu. Sv. Josef kráčí vedle pěšky nebo vede osla. Na odpočinku při útěku se rodina občerstvuje, někdy jim andělé přinášejí ovoce,

³⁸⁶ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 227.

³⁸⁷ Korunování Panny Marie, in: Hynek Rulíšek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁸⁸ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 336.

³⁸⁹ Karl Künstle, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau 1928, s. 639.

³⁹⁰ Immaculata, in: Hynek Rulíšek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁹¹ Karl Künstle, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau 1928, s. 646–647.

³⁹² James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 326.

³⁹³ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 327.

nebo jim ho nabízejí samy sklánějící se stromy. V Egyptě zůstala Svatá rodina až do Herodovy smrti, poté se vrátila do Nazareta.³⁹⁴

Panna Marie Vítězná se ve výtvarném umění objevuje od 12. století. Vychází z Apokalyptické ženy. Kolem hlavy mívá dvanáct hvězd a stojí na hadovi (drakovi). Tvora pod svýma nohama probodává sama, nebo dítě, které někdy drží v náručí.³⁹⁵

Scéna sv. Anny, která vyučuje Pannu Marii, bylo často zobrazované v 18. a 19. století.³⁹⁶ V protireformačním období bylo oblíbenou variantou tématu výchovy Panny Marie. Svatá Anna zde učí svou dceru číst. Někdy jsou přítomni i andělé.³⁹⁷

Spojení sv. Jáchyma a Panny Marie není ve výtvarném umění tak obvyklé. Sv. Jáchym bývá zachycován spíše v narativních cyklech o dětství Panny Marie nebo jako doprovodná postava. Bývá zobrazován jako starý muž v dlouhých šatech.³⁹⁸

Scéna Narození páně se většinou odehrává na nočním pozadí. Panna Marie leží na lůžku a vedle ní je položen Ježíšek. V pozadí je vidět osel a vůl. Přítomen bývá sv. Josef a někdy i dvě porodní báby. Téma Adorace novorozenému Kristu Panny Marie je jednou z variant. Často bývá tento námět spojován s Klaněním pastýřů.³⁹⁹

Uvedení Panny Marie do chrámu vychází z apokryfní literatury a je zobrazováno od 14. století. Bývá součástí narativních cyklů, ale i jako solitérní scéna. Námětem je malá Panna Marie (většinou straší než tříletá) jak stoupá po 15 schodech k chrámu. Tam na ni čeká kněz Zachariáš. Mariiny rodiče scéně přihlížejí. Téma je symbolem pro zasvěcení Panny Marie Bohu.⁴⁰⁰

Zasnoubení sv. Kateřiny Sienské vychází z jejího mystického vidění. Klečící světice přijímá prsten od Krista (v dětské podobě sedí Panně Marii na klíně), vedle

³⁹⁴ Útěk do Egypta, in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁹⁵ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 198.

³⁹⁶ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 211.

³⁹⁷ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 493.

³⁹⁸ Jáchym (Joachim), in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

³⁹⁹ Narození Páně in: Hynek Rulišek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

⁴⁰⁰ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 468.

kterého stojí Panna Marie. Často jsou u scény přítomni i další světcí. Ve výtvarném malířství se využívá od 14. století.⁴⁰¹

Víra v Nanebevzetí Panny Marie byla v církvi zakořeněna už od 5. století.⁴⁰² Vychází z apokryfní literatury 3. a 4. století. Prvně hojně zachycováno v sochařství v období gotiky 13. století. V renesančním a pozdějším období bývá téma někdy děleno do dvou nebo tří horizontálních pásů.⁴⁰³ Panna Marie je vynášena anděly do nebes na oblacích. Ruce mívá vztažené k nebi a je obklopena září. Ve spodní části výjevu bývají apoštolové kolem prázdného Mariina hrobu. V oblacích na Pannu Marii čeká Ježíš Kristus s Bohem Otcem, někdy k Panně Marii natahují ruce ve vstřícném gestu.⁴⁰⁴

Rodina Kristova má několik typů složení: Panna Marie, Ježíšek a sv. Jan Křtitel; Panna Marie, Ježíšek a sv. Anna; Svaté příbuzenství nebo Rodina sv. Anny. Všechny tyto typy se hojněji objevují až v 15. století a dále.⁴⁰⁵ Nejčastěji je ale tímto názvem označována skupina Panny Marie, Ježíška a sv. Josefa. Sv. Josef zde bývá zobrazován jako muž v rozkvětu sil. Často se Panna Marie i Josef zabývají běžnými pracemi a přitom hlídají malého synka nebo všichni tři sedí společně u stolu a jedí (předznamenání eucharistie).⁴⁰⁶

Smrt Josefovu popisuje apokryfní Historie Josefa. Tesař podle ní zemřel ve věku 111 let. U Josefova lože bývá Ježíš Kristus, Panna Marie a někdy i andělé. Anděl může držet Josefův rozkvetlý prut. Jako doplňky bývají zobrazeny i tesařské nástroje.⁴⁰⁷

⁴⁰¹ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 214.

⁴⁰² Nanebevzetí Panny Marie, in: Hynek Rulíšek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

⁴⁰³ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 292.

⁴⁰⁴ Nanebevzetí Panny Marie, in: Hynek Rulíšek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

⁴⁰⁵ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 337.

⁴⁰⁶ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 338.

⁴⁰⁷ James Hall – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 204.

9 Závěr

Práce s názvem „Památky mariánského kultu v Plzni (od středověku do baroka)“ si klade za cíl zmapování památek s mariánskou tematikou v Plzni a sledování jejich kultovní a ikonografické proměny v období pozdního středověku a raného novověku.

Práce předkládá v úvodu příběh života Panny Marie sestavený ze základních narativních pramenů, jako jsou kanonická a apokryfní evangelia a Legenda aurea. Další dvě kapitoly se zabývají historickými událostmi, které postihly město ve sledovaných šesti stoletích a církevními řády, působícími ve městě. U každého řádu, byla též zpracována historie objektů v jejich vlastnictví nebo správě.

Nejdůležitější kapitolou práce je katalogová část, obsahující soupis památek mariánského kultu. Většina z nich byla vytvořena přímo v Plzni nebo byla pro ni určena. Jen minimum děl bylo importováno a osazeno ve městě druhotně.

Mariánské památky se v Plzni začaly objevovat poměrně brzy, přibližně padesát let po založení města. Lze předpokládat, že vznik první mariánské památky souvisel s dokončováním církevní stavby (Madona zv. Františkánská). Druhou sochou z tohoto období je tzv. Plzeňská madona. Dalo by se tedy říci, že v samotných počátcích města byla Panna Marie uctívána jako „prostředek“ umožňující vstup na zem Božímu synu. Panna Marie v podobě madon je v Plzni zobrazena jako matka, která nabízí věřícím svého syna, který se má pro obyvatele obětovat.

Na počátku 15. století si i dominikánský klášter v Plzni pořídil svou vlastní Madonu (z plzeňských kostelů byli poslední). Ta by už svou podobou mohla mírně konkurovat Madoně z farního kostela. Převahu farního kostela v oblíbě věřících můžeme v této době sledovat i v donacích iluminovaných kodexů. Iluminace v nich zachycené jsou ve všech případech ukázkou klanění se novorozenému Kristu, ať už jeho matkou nebo třemi králi. Roku 1414 byli ale Němečtí rytíři z farního kostela vyhnáni. Bratři z obou klášterů zanedlouho dopadli stejně. Proto v tomto období umělecké památky mariánského kultu chybí a to v celé Plzni. Husité z města odešli v březnu roku 1420. Kolem tohoto roku se datuje i Madona z minoritského kostela (v kostele osazena až po návratu františkánů do města). Je možné předpokládat, že měla nahradit starší verzi a být jakýmsi lákadlem pro věřící. Kterým se bezesporu později stala, díky svým zázračným uzdravením apod. Po polovině století se Panna Marie objevuje znovu

ale už jen jako doprovodná postava výjevů christologických a mezi apoštoly při seslání Ducha Svatého. Dvě Ukřižování, s Pannou Marií těžce prožívající synovo utrpení, z poloviny století by mohli poukazovat na oběť, kterou Panna Marie přinesla prostřednictvím Krista, jenž trpěl za hříchy smrtelníků. Plzeňané tak mohli odsuzovat kacířství husitů, proti kterým se nedávno vyhranili. Zbytek století ovlivnily náboženské nepokoje v Čechách, ve kterých byla Plzeň chápána jako katolická bašta. Na to podle mého názoru odkazují i zbylá zobrazení Panny Marie. Pannu Marii s donátkou Annou Černochovou je možné chápat jako důkaz Kristu, že v Plzni jsou stále věrní křesťané, za které se přimlouvá i sama Panna Marie. Rovněž dvě iluminace v misálu Víta soukeníka (Seslání Ducha Svatého a Nanebevzetí) ukazují Pannu Marii jako symbol církve ponechané Kristem na zemi. Možná církev nové a silnější po přestátých těžkostech.

V následujícím století se Panna Marie vyskytuje už častěji, znovu i jako ústřední postava scény. Prvně se v této době v Plzni objevuje rodinný výjev se sv. Annou a téma Zvěstování. Celkově počet ikonografických témat stoupá. K již použitým typům bylo přidáno téma Bolestné Panny Marie, Panna Marie s prosebníky pod pláštěm, sv. Anna Samotřetí, Zvěstování Panně Marii a Korunování Panny Marie. V 16. století se Plzeň potýkala s německy vykládajícími kazateli a evangelíky v řadách měšťanů. Zřejmě i proto jsou mariánské památky, vyskytující se sice už ve větším množství, ikonograficky spíše nahodilé a nesourodé. Je možné, že se nám díky častým požárům nedochoval památkový fond kompletní a proto vypadá roztržštěně.

V 17. století už je výskyt mariánských památek více méně rovnoměrně rozložen do celého století. Výjimku tvoří období Stavovského povstání a doba, kdy byla Plzeň obsazena vojsky generála Mansfelda a dalších vojenských posádek. Na počátku 17. století šli plzeňští dominikáni s módou svého řádu a zřídili oltář Panny Marie Růžencové a u něj i Růžencové bratrstvo. Následovalo období útlumu (Mansfeldova vojska). Mariánské památky se ve větším množství vrací až roku 1636 v souvislosti s opravami města po okupaci. Zejména ve františkánském klášteře, který utrpěl asi největší škody (hlavně stavební). Památky pak souvisely s františkánskou tematikou nebo církevními názory františkány obhajovanými (Immaculata). Novinkou v ikonografickém spektru využívaném v Plzni byla právě Panna Maria Immaculata a scéna Svaté rodiny na útěku do Egypta. Ojedinelá je v Plzni Panna Marie Vítězná, zachycená na univerzitní tezi věnované městske radě. Na konci století nacházíme

Pannu Marii jako ochranitelku města v podobě kopií Plzeňské madony. Její originál byl spojován s ochranou města během husitských válek, proto se hodila i jako způsob reprezentace katolického města na pouti do Prahy a také jako dík za odvrácení moru.

Z 18. století pochází první podrobnější inventář kostel sv. Bartoloměje (1730), v něm obsažené památky nejspíše pocházely už z doby před zhotovením inventáře. Podle něj se v kostele nacházelo značné množství památek s mariánskou tematikou. I přesto, že památky nemusejí pocházet z tohoto století, je poslední zkoumané století jedním z nejneproduktivnějších vůbec. Počátkem 18. století doznívala tradice kopií Plzeňské madony (arcibiskupství). Obliby se pro změnu dočkaly náměty ze života Panny Marie. Hned z roku 1700 pochází scéna vyučování Panny Marie četbě, která byla oblíbená v protireformačním umění. Dalšími příklady může být sousoší se sv. Jáchymem nebo freska Uvedení Panny Marie do chrámu. Vysoký výskyt památek bezesporu souvisí s barokními přestavbami, které probíhaly v celém městě, i s výstavbou nového kláštera. Památky vytvořené pro tento klášter jsou důležitým okruhem prací. Řídí se řádovými pravidly a zaměřují se především na růženec a dominikánské světce. S blížícím se koncem století docházelo k postupnému rušení klášterů (s výjimkou františkánského) a redukci oltářů ve farním kostele.

Ze souhrnu plyne, že v Plzni nebylo žádné vyobrazení Panny Marie, které by silně převyšovalo ostatní. Ve většině případů byla Panna Marie znázorňována jako doprovodná postava ve scénách s Ježíšem Kristem nebo na jeho úděl odkazovala. Zároveň je ze seznamu patrné, že Plzeňané sledovali i dění v okolních městech a zemích. Dokladem toho jsou kopie milostných a zázračných obrazů Panny Marie.

Četnějšího zobrazení se podle očekávání dočkal pouze typ Madony. Který byl, jak vyplynulo z historických souvislostí, ovlivněn z počátku spory mezi třemi církevními řády působícími ve městě a sloužil jako prostředek k získání věřících a prezentace kostelů. Ve výtvarných kopiích se nejvíce prosadila Madona z farního kostela a to i mnoho století po svém vzniku (do 18. století). Velmi významnou je i převaha kultu Plzeňské madony oproti madonám z jiných měst. Vícekrát bylo v Plzni opakováno pouze téma Klatovské madony, což se dá přičítat nevelké vzdálenosti měst.

Dalším více využívaným tématem byla Panna Marie jako doprovod Kalvárie nebo v podobě Bolestné Matky Boží. Tyto se vyskytovali poměrně pravidelně. Vytvářeny

byly především v dobách víceméně klidnějších na politické a vojenské akce, za lepší hospodářské situace města. V podstatě, v dobách, kdy měli jak církevní instituce, tak měšťané prostředky a čas na jejich zhotovování. Bylo běžnou praxí, že v dobách válečného konfliktu ustupuje umění do pozadí, jinak tomu nebylo ani v Plzni. Dokonce byla období válečných aktivit, hospodářských krizí a politických střetů četnější než jinde. A to hlavně zásluhou významné polohy města.

Přesto se v Plzni mariánské památky objevují i v obdobích, kdy do města zasahovaly nekatolické vlivy. Pokud byla na určitou dobu jejich produkce utlumena, byla hned po ukončení nepříznivé situace její četnost navrácena do starých kolejí. Většinou byly památky takto vzniklé dokonce oslavou ukončení těžkých časů (např. medaile s Pannou Marií).

Díky množství pramenů je v Plzni známo velké množství památek mariánského kultu. Tyto neúplné zmínky můžeme chápat, jako doklad častého obměňování nebo modernizace mariánského uměleckého fondu.

Práci považuji za nástin pro další bádání. Ráda bych se v následujících měsících pokusila téma prozkoumat více do hloubky, možná i v širším časovém rozpětí. Myslím, že po dalším výzkumu, by bylo možné práci zpracovat do knižní podoby, neboť publikace podobného zaměření v Plzni chybí. A mohu-li soudit, dal by se očekávat i příznivý ohlas na její vydání.

10 Obrazová příloha



[1] Madona zv. Františkánská, po 1350

Klášter františkánů v Plzni



[2] Plzeňská madona na oltáři, asi 1384

Kostel sv. Bartoloměje v Plzni



[3] Plzeňská madona, asi 1384

Kostel sv. Bartoloměje v Plzni



[4] Drouzetická madona, asi 2. desetiletí 15. Století

Kostel sv. Ducha



[5] Madona z minoritského kláštera, přemalby

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[6] Hlavní oltář s Madonou z minoritského kláštera

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[7] Madona z Minoritského kláštera, kolem 1420

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[8] Ukřižování z Oseka, polovina 15. století

Kostel sv. Ducha



[9] Kalvárie, polovina 15. Století

Kostel sv. Bartoloměje



[10] Panna Marie z Kalvárie, polovina 15. Století

Kostel sv. Bartoloměje



[11] Bolestná Panna Marie, počátek 16. století

Kostel sv. Bartoloměje



[18] Sv. Anna Samotřetí na oltáři

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[13] Reliéf sv. Anny Samotřetí, 1520–1530

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



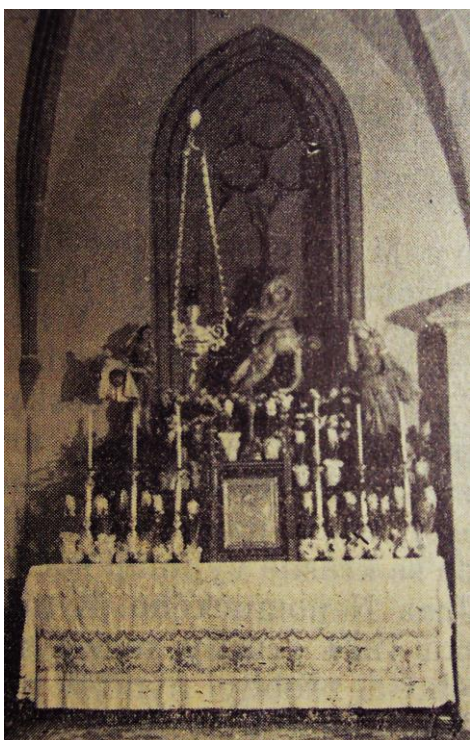
[14] Panna Marie Immaculata na fasádě kostela

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[15] Panna Marie Immaculata, 1636

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[16] Pietà – oltář, 2. polovina 17. století

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



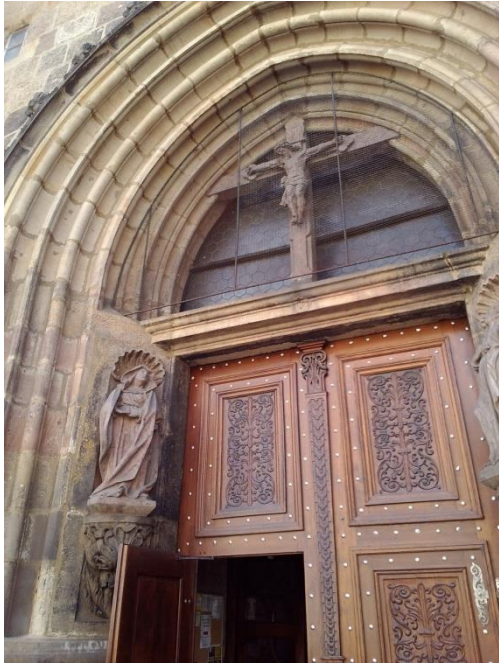
[17] Pietà, 2. polovina 17. století

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[18] Sv. Anna Samotřetí, 1654

Kostel sv. Bartoloměje



[19] Ukřižování na západním průčelí kostela, 1663

Kostel sv. Bartoloměje



[20] Panna Marie z Ukřižování, 1663

Kostel sv. Bartoloměje



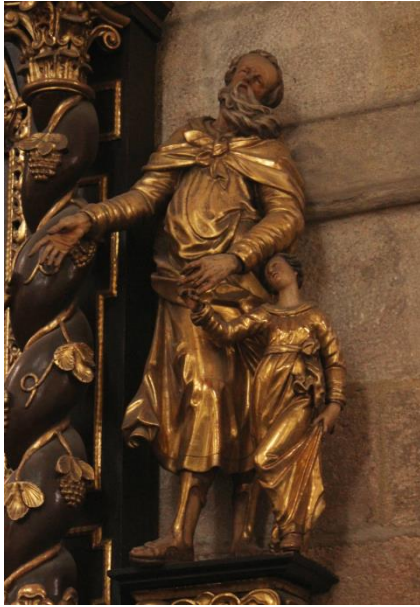
[21] Madona plzeňská, 1681

Morový sloup



[22] Oltář sv. Petra a Pavla, 30. léta 18. století

Kostel sv. Bartoloměje



[23] Sv. Jáchym a Panna Marie, 30. léta 18. století

Kostel sv. Bartoloměje



[24] Portál do Smetanovy ulice

Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika



[25] Klečící Panna Marie

Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika



[26] Sv. Anna vyučuje Pannu Marii, 1735?

Kostel sv. Anny



[27] Madona s dítětem, 1763

Sedláčkova ulice č. p. 11



[28] Ukřižování – Demlovský oltář

Kostel sv. Bartoloměje



[29]Bolestná Panna Marie z ukřižování, 1765

Kostel sv. Bartoloměje



[30] Madona, 1538

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[31] Nanebevzetí Panny Marie, 1636

Kostel Nanebevzetí Panny Marie



[32] Nanebevzetí Panny Marie, 1626 (P. P. Rubens)



[33] Klanění pastýřů, 1654

Kostel sv. Bartoloměje



[34] Svatá Rodina na útěku do Egypta, 1654

Kostel sv. Bartoloměje



[35] Madona plzeňská, 1672

Kostel sv. Bartoloměje



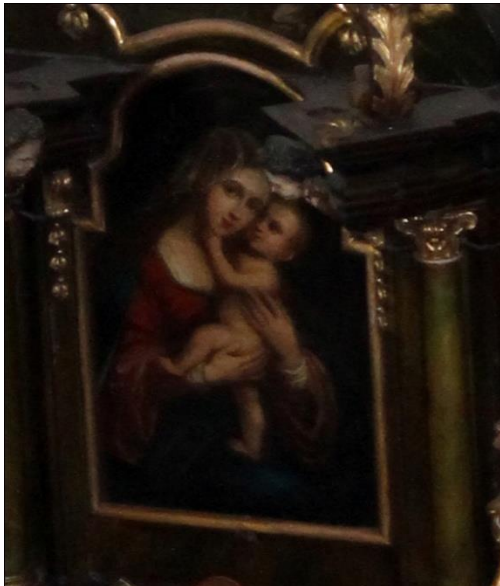
[36] Anna vyučuje Pannu Marii

Kostel sv. Bartoloměje



[37] Oltářik Panny Marie, 2/4 18. století

Kostel sv. Anny



[38] Madona, 2/4 18. století

Kostel sv. Anny



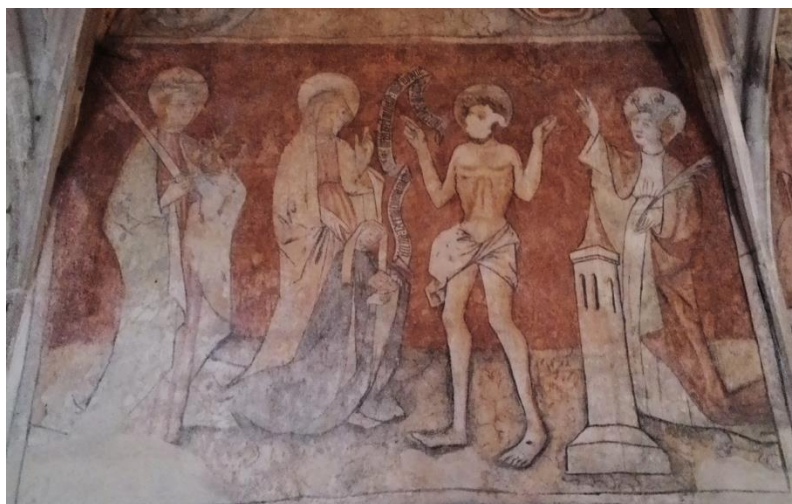
[39] Hlavní oltář

Kostel sv. Anny



[40] Sv. Anna Samotřetí, polovina 18. století

Kostel sv. Anny



[41] Panna Marie s donátorkou, 2. polovina 15. století

Kaple sv. Barbory františkánského kláštera



[42] Ukřižování, 1574

Radnice v Plzni



[43] Fresky Chotěšovského domu, 1580

Chotěšovský dům



[44] Panna Marie v záři, kolem 1600

Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje



[45] Madona plzeňská, 1710?

Biskupství plzeňské



[46] Uvedení Panny Marie do chrámu, 1737

Kostel sv. Anny



[47] Kristus podává prsten sv. Kateřině, 1737

Kostel sv. Anny



[48] Panna Marie rozprostírá plášť a předává růžence, 1737

Kostel sv. Anny



[49] Zasnoubení sv. Kateřiny, 1752

Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika



[50] Předání růženců s Pannou Marií, 1752

Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika



[51] Klanění tří králů, 31v,1405

Misál Jana Strniště z Jablonné



[52] Adorace děcka, 26v,1405

Misál Jana Strniště z Jablonné



[53] Adorace novorozenému Kristu Panny Marie, 1412

Zimní antifonář plzeňského faráře Mikuláše



[54] Panna Marie mezi apoštoly, 142V, 1485

Plzeňský misál Víta Soukeníka



[55] Nanebevstoupení Krista, 136V, 1485

Plzeňský misál Víta Soukeníka



[56] Panna Marie jako ochranitelka, 232V, 1527

Plzeňský graduál Pavla Mělnického



[57] Klanění tří králů, 107V, 1527

Plzeňský graduál Pavla Mělnického



[58] Oslava „vždy katolické a vítězné“ Plzně, 1669

Univerzitní teze Františka Houstného



[59] Panna Marie Vítězná, 1669

Univerzitní teze Františka Houstného



[60] Madona, 1669

Univerzitní teze Františka Houstného



[61] Korunování Panny Marie, 1745

Kronika Protocollum Conventus Pilsnensis



[62] Stříbrný zlacený pohár, 1489

Kostel sv. Bartoloměje



[63] Medaile s Pannou Marií, 1621



[64] Skříňové hodiny s medailonkem Panny Marie, 1760

Františkánský klášter



[65] Panna Marie, 1760

Františkánský klášter



[66] Panna Marie Klatovská

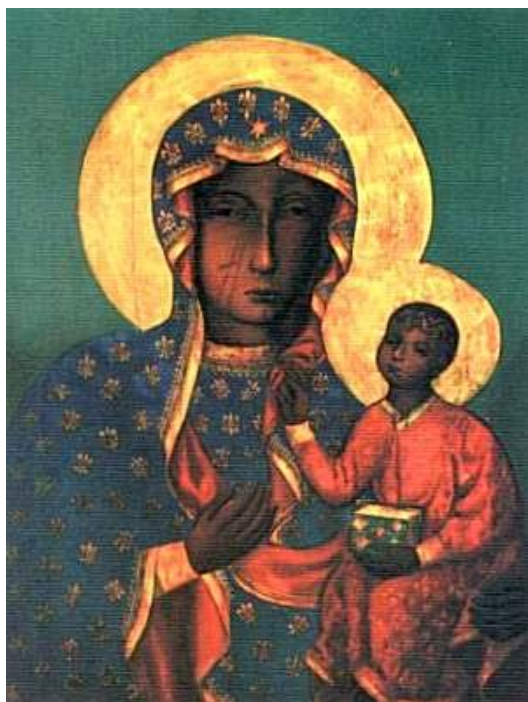


[67] Černá Madona z Hájku



[68] Panna Marie Karlovská (80. léta 19. století)

Kostel sv. Bartoloměje



[69] Panna Marie Čenstochovská

11 Seznam vyobrazení

[1] Madona zv. Františkánská, po 1350. Klášter františkánů v Plzni. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 740.

[2] Plzeňská madona na oltáři, asi 1384. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.

[3] Plzeňská madona, asi 1384. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 74.

[4] Drouzetická madona, asi 2. desetiletí 15. století. Bývalý kostel sv. Ducha v Plzni. Skenováno: Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 1995, s. 60.

[5] Madona z minoritského kláštera, přemalby. Kostel Nanebevzetí Panny Marie. Foto: <http://restauratorky.cz/madona-kostel-nanebevzeti-panny-marie-v-plzni-kolem-1420> (Vyhledáno dne: 16. 3. 2016).

[6] Hlavní oltář s Madonou z minoritského kláštera, Kostel Nanebevzetí Panny Marie. Skenováno: Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 5.

[7] Madona z Minoritského kláštera, kolem 1420. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.

[8] Ukřižování z Oseka, polovina 15. století. Bývalý kostel sv. Ducha v Plzni. Foto: <http://udu.ff.cuni.cz/soubory/galerie/01%20Cechy/Ottova%20-%20socharstvi%20pozdni%20gotiky/slides/20%20Kalvarie%20z%20Oseka,%20po%200pol.%202015.%20stol..html> (Vyhledáno dne: 12. 3. 2016).

[9] Kalvárie, polovina 15. století. Mistr ukřižování ze sv. Bartoloměje v Plzni. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.

[10] Panna Marie z Kalvárie, polovina 15. století. Mistr ukřižování ze sv. Bartoloměje v Plzni. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.

- [11] Bolestná Panna Marie, počátek 16. Století. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.
- [12] Sv. Anna Samotřetí na oltáři. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. Skenováno:
Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937, s. 7.
- [13] Reliéf sv. Anny Samotřetí, 1520–1530. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.
- [14] Panna Marie Immaculata na fasádě kostela, asi 1636. Kostel Nanebevzetí
Panny Marie v Plzni. Foto: Lucie Voříšková
- [15] Panna Marie Immaculata, asi 1636. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.
- [16] Pieta – oltář, 2. polovina 17. Století. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni.
Skenováno: Ambrož Tobola, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň
1937, s. 9.
- [17] Pieta, 2. polovina 17. století. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.
- [18] Sv. Anna Samotřetí, 1654. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [19] Ukřižování na západním průčelí kostela, 1663. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni.
Foto: Autorka.
- [20] Panna Marie z Ukřižování, 1663. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Autorka.
- [21] Madona plzeňská, 1681. Kristián Widemann. Morový sloup v Plzni.
Foto: <http://www.oplzni.eu/?p=2624> (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).
- [22] Oltář sv. Petra a Pavla, 30. léta 18. století. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.
- [23] Sv. Jáchym a Panna Marie, 30. léta 18. století. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni.
Foto: Lucie Voříšková.

- [24] Portál do Smetanovy ulice, 1731. Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika v Plzni. Foto: <http://www.zoover.ru/чехия/пльзень/пльзень/студийні-а-вѣdecká-knihovna/фотографии> (Vyhledáno dne: 16. 3. 2016).
- [25] Klečící Panna Marie, 1731. Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika v Plzni. Foto: <http://www.zoover.ru/чехия/пльзень/пльзень/студийні-а-вѣdecká-knihovna/фотографии> (Vyhledáno dne: 16. 3. 2016).
- [26] Sv. Anna vyučuje Pannu Marii, 1735? Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [27] Madona s dítětem, 1763. Sedláčkova ulice č. p. 11 v Plzni. Foto: Autorka.
- [28] Ukřižování – Demlovský oltář, 1765. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [29] Bolestná Panna Marie z Ukřižování, 1765. Lazar Widemann. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [30] Madona, 1538. Monogramista IW. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 749.
- [31] Nanebevzetí Panny Marie, 1636. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [32] Nanebevzetí Panny Marie, 1626 (P. P. Rubens), Foto: <http://www.wga.hu/index1.html> (Vyhledáno dne: 10. 3. 2016).
- [33] Klanění pastýřů, 1654. Kryštof Laytner. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [34] Svatá Rodina na útěku do Egypta, 1654. Kryštof Laytner. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [35] Madona plzeňská, 1672. Jan Maxmilián Seeblumer. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 93.

- [36] Sv. Anna vyučuje Pannu Marii, 1700. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 96.
- [37] Oltářik Panny Marie, 2/4 18. století. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [38] Madona, 2/4 18. století. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [39] Hlavní oltář. Kostel sv. Anny v Plzni. Skenováno: Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908, s. 251.
- [40] Sv. Anna Samotřetí, polovina 18. století. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.
- [41] Panna Marie s donátorkou, 2. polovina 17. let 15. století. Kaple sv. Barbory ve františkánském klášteře v Plzni. Foto: autorka.
- [42] Ukřižování, 1574. Nejspíše Giovanni de Statio. Radnice v Plzni. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 752.
- [43] Fresky Chotěšovského domu, 1580. Chotěšovský dům na náměstí Republiky č. p. 106/13 v Plzni. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 416.
- [44] Panna Marie v záři, kolem 1600. Šternberská kaple kostela sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Jan Soukup, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012, s. 54.
- [45] Madona plzeňská, 1710?. Nejspíše Jiří Matěj Netl. Biskupství plzeňské. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 671.
- [46] Uvedení Panny Marie do chrámu, 1737. František Julius Lux. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková
- [47] Kristus podává prsten sv. Kateřině, 1737. František Julius Lux. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková

[48] Panna Marie rozprostírá plášť a předává růžence, 1737. František Julius Lux. Kostel sv. Anny v Plzni. Foto: Lucie Voříšková

[49] Zasnoubení sv. Kateřiny, 1752. Andreas Schindler. Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika v Plzni. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 669.

[50] Předání růženců s Pannou Marií, 1752. Andreas Schindler. Bývalý klášter Dominikánek sv. Rosálie řádu sv. Dominika v Plzni. Foto: <https://www.youtube.com/watch?v=NvvkoQ4UrzU> (Vyhledáno dne: 26. 3. 2016).

[51] Klanění tří králů, 31V, 1405. Misál Jana Strniště z Jablonné. Mistr Hasenburského misálu. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client= (Vyhledáno dne: 1. 4. 2016).

[52] Adorace děcka, 26V, 1405. Misál Jana Strniště z Jablonné. Mistr Hasenburského misálu. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client= (Vyhledáno dne: 1. 4. 2016).

[53] Adorace novorozenému Kristu Panny Marie, 1412. Zimní antifonář plzeňského faráře Mikuláše. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 1995, s. 61.

[54] Soslání Ducha Svatého, 142V, 1485. Plzeňský misál Víta Soukeníka. Nejspíše Valentin Noha (dílna). Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=8&client= (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).

[55] Nanebevstoupení Krista, 136V, 1485. Plzeňský misál Víta Soukeníka. Nejspíše Valentin Noha (dílna). Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=8&client= (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).

[56] Panna Marie jako ochranitelka, 232V, 1527. Plzeňský graduál Pavla Mělnického. Pavel Mělnický. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni.

Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=1&client= (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).

[57] Klanění tří králů, 107V, 1527. Plzeňský graduál Pavla Mělnického. Pavel Mělnický. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=1&client= (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).

[58] Oslava „vždy katolické a vítězné“ Plzně, 1669. Pinx. Jan Bartoloměj Klose, Fec. Philipp Kilián. Univerzitní teze Františka Houstného. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 33.

[59] Panna Marie Vítězná, 1669. Univerzitní teze Františka Houstného. Pinx. Jan Bartoloměj Klose, Fec. Philipp Kilián. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 33.

[60] Madona, 1669. Univerzitní teze Františka Houstného. Pinx. Jan Bartoloměj Klose, Fec. Philipp Kilián. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 33.

[61] Korunování Panny Marie, 1745. Klášterní kronika Protocollum Conventus Pilsnensis. Františkánský klášter v Plzni. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 16.

[62] Stříbrný zlacený pohár, 1489. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Skenováno: Jiří Fajt, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 1995, s. 76.

[63] Medaile s Pannou Marií, 1621. Skenováno: Marie Malivánková Wasková, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014, s. 510.

[64] Skříňové hodiny s medailonkem Panny Marie, 1760. Františkánský klášter v Plzni. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní*

umění na Plzeňsku a v západních Čechách, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 261.

[65] Medailon Panna Marie, 1760. Františkánský klášter v Plzni. Skenováno: Andrea Steckerová a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015, s. 261.

[66] Panna Marie Klatovská, Foto: http://www.klatovske-kostely.cz/galerie-fotografii/nggallery/arcidekansky/zazracny_obraz (Vyhledáno dne: 3. 4. 2016).

[67] Černá Madona z Hájku, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. Foto: Veronika Poláková, *Černé Madony v Čechách* (bakalářská práce), FF katedra Dějin Umění, Univerzita Palackého v Olomouci, <https://theses.cz/id/7xx43l/bakalarka.pdf> (Vyhledáno dne: 3. 3. 2016).

[68] Panna Marie Karlovská, (80. léta 19. století). František Herzog. Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Foto: Lucie Voříšková.

[69] Panna Marie Čenstochovská. Foto: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Čenstochová#/media/File:Blackmadonna.jpeg> (Vyhledáno dne: 25. 3. 2016).

12 Seznam literatury a pramenů

12.1 Literární zdroje:

Adamcová Kateřina, Zdenka Gläserová Lebedová, Viktor Kovařík et. al., *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v Plzeňském kraji*, Praha 2015.

Bandmann Günter a Engelbert Kirschbaum, *Lexikon der christlichen Ikonographie III.* Rom 1994.

Bělohlávek Miloslav (ed.), *Minulostí Plzně a Plzeňska III*, Plzeň 1960.

Bělohlávek Miloslav (ed.), *Minulostí Západočeského kraje V*, Plzeň 1967.

Bělohlávek Miloslav (ed.), *Minulostí Západočeského kraje XLVI*, Plzeň 2011.

Blažiček Oldřich J. a Jiří Kropáček, *Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Praha 1991.

Budilová Pavla (ed.), *Františkáni v Plzni: 1293-2010*. Plzeň 2011.

Douša Jaroslav, *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

Fajt Jiří, *Gotika v západních Čechách (1230-1530)*, (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995.

Hall James – Jan Royt, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.

Kavka František, Jaroslav Pešina (ed.), *České umění gotické 1350-1420*. Praha 1970.

Kovařík Viktor, *Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách*. Plzeň 2006.

Kroeger Miloslav, *Plzeňský poutník aneb Plzní ze všech stran*, Praha 2008.

Kuča Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002.

Künstle Karl, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau 1928.

Lábek Ladislav, *Chotěšovský dům, odkaz renaissance*, Plzeň 1933.

Lábek Ladislav, *Šternberská kaple v Plzni, stručná historie, popis stavby a památek zde nalezených*, Plzeň 1924.

Laš Jan Z., *O milostném obrazu Panny Marie Klatovské: Z dějin děkanského kostela v Klatovech*, Klatovy 1933.

Malivánková Wasková Marie, Jaroslav Douša a Vít Aschenbrenner, *Dějiny města Plzně*, Plzeň 2014.

Mazný Petr, Miroslav Liška, Tomáš Bernhardt a Jiří Orna. *Plzeň krok za krokem*. Plzeň 2015.

Podlaha Antonín, *Posvátná místa království Českého*, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém, řada 1. arciděkan. Pražské, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha 1908.

Poche Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech: P-Š*. Praha 1980.

Poláková Veronika, *Černé Madony v Čechách* (bakalářská práce), FF katedra Dějin Umění, Univerzita Palackého v Olomouci, <https://theses.cz/id/7xx43l/bakalarka.pdf> (Vyhledáno dne: 3. 3. 2016)

Ravík Slavomír, *O světcích a patronech*, Praha 2006.

Royt Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011.

Royt Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

Rulišek Hynek, *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.

Soukup Jan, *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*, Plzeň 2012.

Soukup Jan, *Plzeň: Katedrála sv. Bartoloměje*, Plzeň 1998.

Steckerová Andrea a Štěpán Vácha (eds.). *Vznešenost & zbožnost: barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, (kat. výst.), Lomnice nad Popelkou, Západočeská galerie v Plzni, 2015.

Strnad Josef, *Dějiny kláštera dominikánského v Plzni: (1300–1785)*, Plzeň 1896.

Šimůnek Robert (ed.). *Plzeň*. Plzeň: Statutární město Plzeň, Historický atlas měst České republiky, Plzeň – Praha 2009.

Tobola Ambrož, *Památník františkánského kostela a kláštera v Plzni*, Plzeň 1937.

Vlček Pavel, Dušan Foltýn a Petr Sommer, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

Voragine Jakub de, *Legenda aurea*, Praha 1998.

12.2 Internetové zdroje:

<http://restauratorky.cz/madona-kostel-nanebevzeti-panny-marie-v-plzni-kolem-1420>,

<https://www.youtube.com/watch?v=NvvkoQ4UrzU>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Čenstochová#/media/File:Blackmadonna.jpeg>

<http://www.zoover.ru/чехия/пльзень/пльзень/студийні-а-вѣdecká-knihovna/фотографии>

<http://www.oplzni.eu/?p=2624>

http://www.klatovske-kostely.cz/galerie-fotografii/nggallery/arcidekanský/zazracny_obraz

<http://www.wga.hu/index1.html>

http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=1&client=

http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=1&client=

<http://restauratorky.cz/madona-kostel-nanebevzeti-panny-marie-v-plzni-kolem-1420>

<http://udu.ff.cuni.cz/soubory/galerie/01%20Cechy/Ottova%20-%20socharstvi%20pozdni%20gotiky/slides/20%20Kalvarie%20z%20Oseka,%20po%20pol.%2015.%20stol..html>